

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΤΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (1821 – 1843)

2. Η διαμόρφωση νέων δεδομένων κατά την Επανάσταση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2024)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να παρουσιάσετε:

- α. τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν στην επαναστατημένη Πελοπόννησο από την κάθοδο του Δημητρίου Υψηλάντη έως και τη συγκρότηση των πρώτων παρατάξεων (μονάδες 15)
- β. πώς οι αντιδράσεις αυτές εκφράστηκαν στην Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου. (μονάδες 10)

Κείμενο Α

Ενώ οι πρόκριτοι σε σχέση με τη διάταξη των αξιωμάτων και τη θεσμική οργάνωση δεν έβλεπαν πέρα από τον ορίζοντα της πελοποννησιακής αυτοδιοίκησης, ο Υψηλάντης οραματιζόταν ήδη ένα ελληνικό κράτος που θα περιλάμβανε όλα τα απελευθερωμένα εδάφη και θα κυβερνιόταν από ένα κεντρικό κοινοβούλιο με πολύ ευρείες εξουσίες. Στην απαίτησή του να συγκεντρώσει την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία κατά μεγάλο μέρος και για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα στα χέρια του και να στηριχτεί κυρίως στο αστικό στοιχείο προέβαλαν σκληροτράχηλη αντίσταση οι γαιοκτήμονες, που απαιτούσαν να είναι ένα αυτοδιοικούμενο συλλογικό όργανο ίσων [...]. Ένα εθνικό κοινοβούλιο ή μια κεντρική κυβέρνηση δεν προβλεπόταν στο σχέδιό τους.

G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*, μτφρ. Θεόδωρος Παρασκευόπουλος, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2004, τόμος Α', σελ. 76 (διασκευή).

Κείμενο Β

Σκοπός του Υψηλάντη δεν ήταν να εξουδετερώσει τη δύναμη των προκρίτων. Εκείνο που τον ενδιέφερε ήταν να δημιουργηθεί συγκεντρωτική διοικητική οργάνωση, κρατικά έσοδα, στρατόπεδα με κανονική τροφοδοσία και στοιχειώδη πειθαρχία και σώματα τακτικού στρατού, χωρίς τα οποία πίστευε πως δεν θα πετύχαινε η Επανάσταση· γι' αυτό και ήλθε σε σύγκρουση με τους προκρίτους. Είχε διαπιστώσει ότι οι μικροί ιδιωτικοί στρατοί που υπήρχαν δεν επέτρεπαν την κατάστρωση πολεμικού σχεδίου σε παμπελοποννησιακή κλίμακα, καθώς η δράση τους περιοριζόταν σχεδόν πάντα μέσα στα όρια της επαρχίας. Είχε ακόμα αντιληφθεί ότι το αποτέλεσμα μιας τέτοιας καταστάσεως θα ήταν να βασιλεύει η πολυαρχία, η αυθαιρεσία και ο τοπικισμός, και την

πραγματική δύναμη να την έχουν οι πρόκριτοι και οι καπεταναίοι που θα γίνονταν ισχυροί με τα λάφυρα και τα πυρομαχικά, τα οποία θα αποκόμιζαν από τις νίκες εναντίον των Τούρκων, θα μπορούσαν να εισπράττουν οι ίδιοι φόρους, να μισθοδοτούν τα σώματά τους και να προσλαμβάνουν μικροκαπεταναίους.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΒ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ. 138 – 139 (διασκευή).

Κείμενο Γ

Η Α' Εθνοσυνέλευση έδειξε για πρώτη φορά τους διαχωρισμούς που υπήρχαν μεταξύ των εξεγερμένων. Οι προεστοί της Πελοποννήσου, των νησιών, οι αρχιερείς και οι εκπρόσωποι της δυτικής και ανατολικής Στερεάς συνασπίσθηκαν εναντίον των στρατιωτικών αρχηγών που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την εξουσία τους [...].

Το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος που ψηφίστηκε προέβλεπε την αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση και τη διάκριση των εξουσιών και συγκρότησε την Πολιτική Διοίκηση, που αποτελούνταν από δύο σώματα, το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό, με ετήσια θητεία [...].

Ο Δ. Υψηλάντης εκλέχθηκε πρόεδρος του Βουλευτικού και στην πραγματικότητα υποβαθμιζόταν πολιτικά. Ο παραγκωνισμός της Φιλικής Εταιρείας ήταν πλήρης και αυτό φάνηκε όχι μόνο από το γεγονός ότι πουθενά δεν μνημονευόταν το όνομά της, αλλά και από την υιοθέτηση από την Εθνική Συνέλευση ως συμβόλου της Αθηνάς, αντί του Φοίνικα, που ήταν το σήμα της Φιλικής Εταιρείας.

Κ. Κωστής, Τα «κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας»: Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18^{ος} – 2^{ος} αιώνας,

Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013, σελ. 150 – 152 (διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΤΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (1821 – 1843)

3. Τα πρώτα ελληνικά κόμματα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2025)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται:

- α. να αναφερθείτε στις κοινωνικές ομάδες που συμπαράτάχθηκαν με το αγγλικό κόμμα, (μονάδες 10) και
- β. να εξηγήσετε τις επιλογές του αγγλικού κόμματος όσον αφορά την εξέλιξη της εσωτερικής κατάστασης της Ελλάδας. (μονάδες 15).

Κείμενο Α

Το Αγγλικό κόμμα αποτελούνταν από οπαδούς του Αλ. Μαυροκορδάτου, οι οποίοι ήταν κυρίως τα στρατιωτικά και πολιτικά στοιχεία της δυτικής Ρούμελης, της Πελοποννήσου και της Ύδρας, αλλά και από πολλούς ετερόχθονες, εμπόρους, διανοούμενους, σπουδασμένους σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, κατοίκους δυτικοευρωπαϊκών χωρών, ομάδες και πρόσωπα που ήταν επηρεασμένα από δημοκρατικές ιδέες [...]. Στη μεγάλη αντιπαράθεση που προκλήθηκε σχετικά με το Εκκλησιαστικό Ζήτημα, το Αγγλικό κόμμα κράτησε σαφή και σταθερή θέση. Η κήρυξη του Αυτοκέφαλου, το 1833, δίχασε την ελληνική κοινωνία [...]. Το Αγγλικό κόμμα υποστήριζε ότι η εκκλησία έπρεπε να υπαχθεί στο κράτος και όχι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, σε έναν θεσμό δηλαδή που δεν δρούσε ελεύθερα, εφόσον υπαγόταν στον σουλτάνο.

Λίνα Λούβη, «Αγγλικό, Γαλλικό, Ρωσικό: Τα πρώτα κόμματα», στο: Κατερίνα Δέδε, Λεωνίδας Καλλιβρετάκης, Λίνα Λούβη, Ηλίας Νικολακόπουλος και Σωτήρης Ριζάς (επιμ.), *Ιστορικό Λεξικό Ελληνικών Κοινοβουλευτικών Κομμάτων*, 1844 – 1967, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2022, σελ. 330.

Κείμενο Β

Για το Αγγλικό κόμμα βασικές αρχές μιας νόμιμης εξουσίας ήταν το κοινοβουλευτικό αντιπροσωπευτικό σύστημα και η διάκριση των εξουσιών, αρχές στις οποίες είχε σταθεί πάντοτε πιστό κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας [...]. Ο Μαυροκορδάτος ήθελε αρχικά να καθοριστεί σαφώς η συνταγματική τάξη με γραπτό σύνταγμα. Το αργότερο όμως το 1837 διαφοροποίησε την άποψή του και θεωρούσε το σύνταγμα τελική πράξη εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες και μόνο θα καθιστούσαν δυνατή την ύπαρξη συνταγματικής τάξης: υποστήριζε να βελτιωθεί αρχικά η τοπική αυτοδιοίκηση,

προπάντων να εκλεγούν δημοτικά και επαρχιακά συμβούλια, να εξασφαλιστεί η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και η ελευθεροτυπία, να διευρυνθούν οι αρμοδιότητες των ορκωτών δικαστηρίων και του Συμβουλίου της Επικρατείας και να σχηματιστούν εθνικές ένοπλες δυνάμεις.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*, τόμος Α', Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2004, σελ. 200

(διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΤΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (1821 – 1843)

3. Τα πρώτα ελληνικά κόμματα

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2020 – ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφέρετε:

- α. τις θέσεις που εξέφραζε το ρωσικό κόμμα σε πολιτικό, κοινωνικό και θρησκευτικό επίπεδο (μονάδες 19) και
- β. τις κοινωνικές ομάδες που συμπαράταχθηκαν με το ρωσικό κόμμα (μονάδες 6).

Κείμενο Α

Το «ρωσικό» κόμμα [...] υποστήριζε τη συμφιλίωση με την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης (μέσα στο πλαίσιο του αυτοκέφαλου), μεγαλύτερες εξουσίες για την Εκκλησία μέσα στο κράτος, και ορθόδοξη μοναρχία. Σε άλλα ζητήματα η θέση του «ρωσικού» κόμματος ήταν συνήθως συγκεχυμένη ή ασυνεπής. Μέσα στην ενδεκάχρονη αυτή περίοδο διένυσε όλο το φάσμα από την υποστήριξη της απολυταρχίας ως την υποστήριξη της πιο φιλελεύθερης μορφής συνταγματισμού, δεδομένου ότι η θέση του σε κάθε συγκεκριμένη στιγμή εξαρτιόταν από το βαθμό της εύνοιας που του έδειχνε ο βασιλιάς.

John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833 – 1843)*, τόμος Β', Αθήνα 1985: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σ. 632.

Κείμενο Β

Το ρωσικόν κόμμα προέβαλλε την ομόδοξον δύναμιν του Βορρά, «την προστάτιδα των καταπιεζομένων ορθοδόξων χριστιανών», ως τον αληθή φίλον της Ελλάδος, ο οποίος υποστηρίζει αποτελεσματικώς και αφιλοκερδώς την ικανοποίησιν των εθνικών δικαίων. Η εφημερίς «Αιών», όργανον του ρωσικού κόμματος, έγραφε μεταξύ άλλων: «Ρωσικόν κόμμα ουδέποτε υπήρξεν, ούτε υπάρχει. Υπήρξε και υπάρχει το μέγα εθνικόν κόμμα, το αφοσιωμένον εις την πίστιν των πατέρων αυτού και απεκδεχόμενον παρά της Ρωσίας τον θρίαμβον της Ορθοδοξίας και το μεγαλείον του Ελληνικού Έθνους εν τω μέλλοντι». Οι ρωσόφρονες διεκήρυττον ότι η Ρωσία θα εκδιώξη βιαίως τους τούρκους από τα ελληνικά εδάφη και γενικώς από την Βαλκανικήν και την Ανατολήν. Το ρωσικόν κόμμα εθεωρείτο ως εμφορούμενον από συντηρητικάς αρχάς. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο αρχηγός του κόμματος, εξεδήλωσε τας σκέψεις του κατά της παροχής συντάγματος.

Εθεώρει πολιτικώς ανώριμον τον ελληνικόν λαόν.

Χαρίτων Κοριζής, *Η πολιτική ζωή εις την Ελλάδα 1821 – 1910*, Αθήνα 1974: Αυτοέκδοση, σσ. 56 – 57.

Κείμενο Γ

Από καιρό οι Έλληνες είχαν ζωντανή την ελπίδα ότι ο τσάρος θα τους απελευθέρωνε μια μέρα [...]. Τους Έλληνες συνέδεαν με τους Ρώσους ακόμη κοινές αναμνήσεις από την εκστρατεία του ρωσικού στόλου υπό τον στρατηγό Αλεξέι Γκριγκόροβιτς Ορλόφ στο Αιγαίο κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου [...]. Η ειρήνη του Κιουτσούκ Καϊναρτζί (1774) είχε χαρίσει, πρώτον, στην ορθόδοξη Εκκλησία μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το πλεονέκτημα της ρωσικής προστασίας και, δεύτερον, στους Έλληνες εμπόρους τη δυνατότητα γρήγορου πλουτισμού με το εμπόριο της Μαύρης Θάλασσας, που θεμελίωσε στις Σπέτσες, ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά κέντρα της Μεσογείου, τον πολιτικό προσανατολισμό κυρίως προς το Ρωσικό Κόμμα και έδωσε την ώθηση για τη δημιουργία μιας σημαντικής ελληνικής παροικίας στο νέο εμπορικό λιμάνι της Οδησού.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821 – 1936*, τόμος Α',
Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004, σσ. 221 – 222.

Κείμενο Δ

Βαθιά θρησκευόμενες, υπερβάλλοντας τους κινδύνους για την Ορθοδοξία, εξαιτίας της διαλύσεως των μοναστηριών, παρακινούμενες και από τον κατώτερο κλήρο που ανοιχτά αντιστρατευόταν τα κυβερνητικά μέτρα, οι λαϊκές τάξεις, κοσμικοί και κληρικοί, έβρισκαν ως μόνο καταφύγιο το «ρωσικό» κόμμα, δεμένο ακατάλυτα με τους δεσμούς της Ορθοδοξίας. Παρά το γεγονός ότι το κόμμα είχε στα χρόνια αυτά χτυπηθεί σκληρά, η λαϊκή του βάση, αντί να μειώνεται, διευρυνόταν.

Ιω. Πετρόπουλος, Αικ. Κουμαριανού, *«Περίοδος Βασιλείας του Οθωνος 1833 – 1862»*
στο *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΓ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 73.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2002)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και επισημαίνοντας ταυτόχρονα τα αντίστοιχα χωρία του παραπάνω κειμένου, να περιγράψετε τον τρόπο εφαρμογής του Συντάγματος του 1844.

Κείμενο

Ο Όθων, δεχθείς άκων την εγκαθίδρυσιν συνταγματικού πολιτεύματος, δεν είχε την διάθεσιν της πιστής εφαρμογής αυτού. Ευθύς εξ αρχής, παραβιάζων το πνεύμα του Συντάγματος, ανεμίχθη εις έργα διοικητικά, επεμβαίνων εις τας βουλευτικές εκλογάς και προσπαθών εκδήλως να συγκεντρώσῃ εις χείρας του περισσότεραν εξουσίαν. Προ δε της αντιστάσεως, την οποίαν εύρισκε, δεν εδίσταζεν, ως είναι ευνόητον, να λάβῃ μέτρα πιεστικά κατά της ελευθερίας του τύπου και της ανεξαρτησίας των συνειδήσεων, τουθ' όπερ εξήπτεν ακόμῃ περισσότερον την κατ' αυτού αντιπολίτευσιν και προητοίμαζε την πτώσιν του.

Ο βασιλεύς - όπως γράφει ο Ν. Δραγούμης (...) - έρρεπε φύσει «προς το σύστημα της συγκεντρώσεως», πολιτικοί δε, όπως ο Κωλέττης, «τελειοποιήσαντες αυτό, και τον Όθωνα ενεθάρρυναν εις αυστηροτέραν εφαρμογήν και αυτοί εφήρμοσαν απηνέστερον» [...].

Η προϊούσα κοινωνική εξέλιξις ενίσχυε το φιλελεύθερον και δημοκρατικόν πνεύμα, ούτως ώστε αι απολυταρχικαί τάσεις να μη είναι ανεκταί και να υπονομεύεται τουναντίον δια συνεχούς δράσεως η βασιλεία του Όθωνος (...). Η θέσις του Όθωνος κατέστη τόσον επισφαλής, ώστε ευκόλως ανετράπη δι' επαναστάσεως».

Α. Σβώλος, *Τα Ελληνικά Συντάγματα*, σσ. 79 – 80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2007)

Αξιοποιώντας τις πληροφορίες από τα παρακάτω κείμενα και τις ιστορικές σας γνώσεις σχετικά με το Σύνταγμα του 1844 να αναφερθείτε στις βασιλικές εξουσίες και στη σημασία του δικαιώματος της καθολικής ψηφοφορίας και να αποτιμήσετε τη σημασία της θέσπισης του Συντάγματος του 1844 στην εξέλιξη του κοινοβουλευτισμού στην Ελλάδα.

Κείμενο Α

Σύνταγμα μοναρχικό, τον συντηρητισμό του οποίου δεν αναιρούσαν οι αρκετές φιλελεύθερες διατάξεις που κατάφεραν να επιβάλουν τα προοδευτικότερα στοιχεία της Εθνοσυνέλευσης, [...] το Σύνταγμα του 1844 συμπληρωνόταν με έναν επαναστατικό για την εποχή του εκλογικό νόμο.

Πρόκειται για τον εκλογικό νόμο της 18ης Μαρτίου 1844 που ψήφισε η Εθνοσυνέλευση [...] και που αναγνώριζε το δικαίωμα του εκλέγειν «εις όλους τους εντός του βασιλείου γεννηθέντας Έλληνες» που είχαν συμπληρώσει το 25ο έτος της ηλικίας τους και είχαν «ιδιοκτησίαν τινά εντός της επαρχίας», είτε κινητή, όπως διευκρινίστηκε στη σχετική συζήτηση, είτε ακίνητη «προσοδοφόρον και φοροτελή¹», ή που εξασκούσαν «οιονδήποτε επάγγελμα ή ανεξάρτητον επιτήδευμα» [...]. Καθιερώνοντας έτσι ουσιαστικά την καθολική και – με μία σειρά άλλων διατάξεων – την άμεση ψηφοφορία για την ανάδειξη της Βουλής, η Εθνοσυνέλευση [...] πρωτοπορούσε, σε σχέση με τα ισχύοντα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες της εποχής.

Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία*, Αθήνα – Κομοτηνή 1981, σσ. 65 – 66

Κείμενο Β

Στη βαθμιαία ενίσχυση του ρόλου του κοινοβουλίου και στο συνακόλουθο περιορισμό των υπερτροφικών εξουσιών του μονάρχη συνετέλεσε και η καθιέρωση με νόμο της σχεδόν καθολικής και άμεσης ψηφοφορίας (όλοι σχεδόν οι Έλληνες πάνω από 25 χρονών είχαν δικαίωμα ψήφου) [...]. Η καθολική ψηφοφορία προώθησε σταδιακά την πολιτική χειραφέτηση των λαϊκών στρωμάτων και, όπως όλοι οι κοινοβουλευτικοί θεσμοί, συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας δημοκρατικής ιδεολογίας.

Γιώργος Αναστασιάδης, *Κοινοβούλιο και Μοναρχία στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 20 – 21

¹ ιδιοκτησία φοροτελής: η ιδιοκτησία που υπόκειται σε φορολογία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

2. Η παρακμή των «ξενικών» κομμάτων κατά την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2003)

Συνθέτοντας τις πληροφορίες των παρακάτω πηγών και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις να περιγράψετε τις πολιτικές πρακτικές του Κωλέττη.

Κείμενο Α

Η παραχώρηση Συντάγματος δε μετέβαλε την πολιτική ζωή. Η συνεργασία των τριών κομμάτων εν όψει της αλλαγής του 1843 διαλύθηκε αμέσως μετά την επιτυχία. Οι πρώτες εκλογές που ακολούθησαν κράτησαν τρεις μήνες κατά τους οποίους η Ελλάδα έγινε λεία των οπλισμένων συμμοριών του Κωλέττη, που έβαλε σ' ενέργεια όλα τα μέσα για να συντρίψει τον αντίπαλο και να εξασφαλίσει την πλειοψηφία στη Βουλή. Συνταγματικός, όταν ήταν στην αντιπολίτευση, ο Κωλέττης δείχτηκε υπερβολικά συγκεντρωτικός όταν πήρε την εξουσία κι ενθάρρυνε τις επεμβάσεις του στέμματος στην πολιτική ζωή. Η πραγματική εσωτερική πολιτική του συνίστατο στη «διάθεση των κρατικών εσόδων για λογαριασμό των φίλων του», χωρίς κανένα σοβαρό μέτρο για τη διοργάνωση και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η «Μεγάλη Ιδέα» τού έδινε το πρόσχημα. Η μόνη θεραπεία στις δυστυχίες της Ελλάδας, έλεγε, ήταν η εδαφική εξάπλωση του βασιλείου, ο δρόμος προς την Κωνσταντινούπολη και η κυριαρχία στην Ανατολή. Με τέτοια πολιτική ο Κωλέττης εμφανίζεται στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας ως ο τύπος του τυχοδιώκτη πολιτικού, που εισήγαγε όσο κανείς άλλος τη διαφθορά στην άσκηση της εξουσίας. Στην πραγματικότητα το Σύνταγμα καταργήθηκε.

Ν. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, σελ. 84

Κείμενο Β

Προέκειτο να κυρωθώσι φιλικαί εκλογαί; Ευθύς και αι δεινόταται παραβιάσεις παρεσιωπώντο ή εχαρκτηρίζοντο επουσιώδεις παρατυπίαι: και η μεν βία, η στάσις αυτή, απεκαλούντο δικαία άμυνα, η δε αδικία, ακολασία, το ψεύδος δικαιοσύνη, μετριότης, αλήθεια. Και αυτά αι λέξεις ήλλαξαν σημασίαν: η μεν παραβίασις των καλπών ωνομάσθη συστολή των σανίδων, αι δε σαπυνοκασέλαι και τα σακκούλια κάλπαι, η λύμανσις των σφραγίδων τυχαία σύντριψις, οι συμβολαιογράφοι επί της ψηφοφορίας επιτροπαί και οι απόβλητοι του λαού εκλεκτοί αυτού...

Νικόλαος Δραγούμης, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, Αθήνα 1973, τ.2, σ. 93.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

2. Η παρακμή των «ξενικών» κομμάτων κατά την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας

(Εξετάσεις Ομογενών 2022)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις συνέπειες του Κριμαϊκού πολέμου (1853 – 1856) στην παρακμή των «ξενικών» κομμάτων.

Κείμενο Α

Η συνθήκη των Παρισίων της 18/30 Μαρτίου 1856 έθεσε και τυπικά τέρμα στον [Κριμαϊκό] πόλεμο, αλλά από την ελληνική πρωτεύουσα οι δυνάμεις Κατοχής αποχώρησαν μόνο το Φεβρουάριο του επόμενου έτους, έπειτα από συνολική παραμονή δύο ετών και οκτώ μηνών [...].

Με την πικρή αυτή εμπειρία διαλύθηκε ακόμη ο μύθος περί ευρωπαϊκού και ειδικότερα περί αγγλικού φιλελληνισμού, καθώς και η πολιτική τοποθέτηση των Ελλήνων σε κόμματα προσανατολισμένα προς την πολιτική των τριών μεγάλων Δυνάμεων («αγγλικό», «γαλλικό» και «ρωσικό»).

Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ο Κριμαϊκός Πόλεμος και ο Ελληνισμός» στο: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, τ. ΙΓ', σ. 167.

Κείμενο Β

Μετά την έναρξη του Κριμαϊκού πολέμου [...] οι σύμμαχοι, για να αποτρέψουν ελληνική επίθεση και τον αναγκαστικό σε αυτή την περίπτωση κίνδυνο των γαλλοβρετανικών οδών ανεφοδιασμού στο Αιγαίο [...] κατέλαβαν στις 13/25 Μαΐου 1854 το λιμάνι του Πειραιά και απέκλεισαν τη Χαλκίδα, την Πάτρα, το Ναύπλιο, τη Σύρο, το Βόλο, τις Σπέτσες και την Ύδρα, προκαλώντας έτσι δυσκολίες στην τροφοδοσία και άνοδο των τιμών. Αποσύρθηκαν μόλις ένα χρόνο μετά την ειρήνη των Παρισίων [...].

Με αυτές τις προϋποθέσεις όλα τα πρότυπα έχαναν την αξιοπιστία και την ελκυστικότητά τους, και το Αγγλικό όπως και το Γαλλικό Κόμμα [...] έχαναν την εμπιστοσύνη των οπαδών τους. Οι διαμαρτυρίες για την πολιτική τους μόνο με αυτό το υπόβαθρο αποκτούσαν σημασία.

Παρόλο που το Ρωσικό Κόμμα επωφελούνταν από τη μείωση του κύρους της Αγγλίας, τα βλήματα των οπαδών του προς τη Ρωσία έχαναν τη βεβαιότητά τους.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*,
Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004, σ. 312-317 (διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2012 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2012)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να αναφερθείτε στο περιεχόμενο του Συντάγματος του 1844 σχετικά με:

- α. τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών,
- β. το δικαίωμα της ψηφοφορίας και την εκλογική διαδικασία,
- γ. την κατανομή των εξουσιών

Κείμενο Α

Ο Έκλογικὸς Νόμος καθιέρωνε τὴν ἐκλογή τῶν βουλευτῶν μὲ πλειοψηφικὸ σύστημα δύο γύρων, ποὺ θὰ διεξαγόταν μὲ ἄμεση, σχεδὸν καθολικὴ, καὶ μυστικὴ ψηφοφορία. Δικαίωμα ψήφου δινόταν στοὺς πολίτες (ἄρρενες) ἡλικίας 25 ἐτῶν συμπληρωμένων, «ἔχοντας προσέτι ἰδιοκτησίαν τινὰ ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας, ὅπου ἔχουσι τὴν πολιτικὴν διαμονήν των, ἢ ἐξασκοῦντας ἐν αὐτῇ ὅποιονδήποτε ἐπάγγελμα, ἢ ἀνεξάρτητον ἐπιτήδευμα». Ἐξαιροῦνταν «α) Οἱ διατελοῦντες ὑπὸ ἀνάκρισιν ἐπὶ κακουργήματι, β) Οἱ προσκαίρως ἢ διὰ παντὸς στερηθέντες κατὰ συνέπειαν δικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν, γ) Οἱ στερούμενοι τῆς ἐλευθέρως διαχειρίσεως τῆς περιουσίας των».

Ν. Διαμαντοῦρος, *Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τ. ΙΓ': Νεώτερος Ἑλληνισμὸς ἀπὸ 1833 ὡς 1881, Αθήνα:

Εκδοτικὴ Αθηνῶν, σ.112.

Κείμενο Β

Ο Βασιλιάς δεν ἦταν μόνον ὁ ανώτατος ἀρχοντας, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ τὸ ανώτατο καὶ κυρίαρχο ὄργανο τοῦ κράτους, ἀποδεχόταν δηλαδὴ μόνον ἐκείνους τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐξουσίας του, ποὺ εἶχαν διατυπωθεῖ ρητῶς στο Σύνταγμα. Ἡ μοναρχικὴ πηγὴ τῆς ἐξουσίας προέκυπτε καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ συνταγματικὸ κείμενο, ποὺ ἀναγνώριζε τὸ πρόσωπο τοῦ Βασιλιά ὡς ιερὸ καὶ ἀπαραβίαστο ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πρόβλεψη ὅτι ἡ δικαιοσύνη πηγάζει ἀπὸ τὸ Βασιλιά καὶ ἀπονέμεται ἐν ὀνόματί του. Ἡ μοναρχία ἦταν ὅμως περιορισμένη μέσα στα ὅρια ποὺ ἔθετε ἡ ἴδια με τὸ παραχωρημένο Σύνταγμα.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 εἰσήγαγε τὴν ἀρχὴ τῆς διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν [...]. Ἡ νομοθετικὴ πρωτοβουλία καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νόμων ἀνήκε στο Βασιλιά.

Με το διορισμό των μελών της Γερουσίας και της διάλυσης, χωρίς περιορισμό, της Βουλής, ο Βασιλιάς συγκέντρωνε εκτεταμένες αρμοδιότητες.

Η. Μαυρομούστακου, Πολιτικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση, στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, 4ο ς τόμος: *Το Ελληνικό Κράτος, 1833-1871, Η Εθνική Εστία και ο Ελληνισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ.43.

Κείμενο Γ

Περί συντάξεως της Πολιτείας

Άρθρον 15

Η νομοθετική εξουσία ενεργείται συνάμα υπό του Βασιλέως, της Βουλής και της Γερουσίας.

Άρθρον 20

Η εκτελεστική εξουσία ανήκει εις τον Βασιλέα, ενεργείται δε διά των παρ' αυτού διοριζομένων υπευθύνων Υπουργών.

Άρθρον 21

Η δικαστική εξουσία ενεργείται διά των δικαστηρίων, αι δε δικαστικά αποφάσεις εκτελούνται εν ονόματι του Βασιλέως.

Περί της Βουλής

Άρθρον 59

Η Βουλή σύγκειται εκ Βουλευτών, εκλεγομένων των εχόντων δικαίωμα προς τούτο πολιτών, κατά τον περί εκλογής Νόμον.

Α. Σβώλος, *Τα Ελληνικά Συντάγματα*, σσ. 153, 155, 161 (Στο: *Αξιολόγηση των μαθητών στο μάθημα: «Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας»*, τεύχ. 1ο, Αθήνα :ΥΠ.Ε.Π.Θ.–Κ.Ε.Ε., 1999, σ. 197).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844 / 4. Η Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2007)

Αφού μελετήσετε τα παρατιθέμενα άρθρα των Συνταγμάτων του 1844 και του 1864 και αξιοποιήσετε τις ιστορικές σας γνώσεις, να εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των δύο Συνταγμάτων.

Από το Σύνταγμα του 1844

Περί δημοσίου δικαίου των Ελλήνων

Άρθρον 10

Πας τις δύναται να δημοσιεύη προφορικώς τε, εγγράφως και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του Κράτους. Ο τύπος είναι ελεύθερος και λογοκρισία δεν επιτρέπεται. Οι υπεύθυνοι συντάκται, εκδότης και τυπογράφοι εφημερίδων δεν υποχρεούνται εις ουδεμίαν χρηματικήν προκαταβολήν λόγω εγγυήσεως. Οι εκδότης εφημερίδων θέλουν είσθαι πολίται Έλληνες.

Περί συντάξεως της Πολιτείας

Άρθρον 15

Η νομοθετική εξουσία ενεργείται συνάμα υπό του Βασιλέως, της Βουλής και της Γερουσίας.

Άρθρον 20

Η εκτελεστική εξουσία ανήκει εις τον Βασιλέα, ενεργείται δε δια των παρ' αυτού διοριζομένων υπευθύνων Υπουργών.

Άρθρον 21

Η δικαστική εξουσία ενεργείται δια των δικαστηρίων, αι δε δικαστικά αποφάσεις εκτελούνται εν ονόματι του Βασιλέως.

Από το Σύνταγμα του 1864

Άρθρον 10

Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως· μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η Αστυνομία. Αι εν υπαίθρῳ συναθροίσεις δύνανται να απαγορευθώσιν, αν ως εκ τούτων επίκηται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν.

Άρθρον 14

Έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικώς, εγγράφως και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του Κράτους. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία ως και παν άλλο προληπτικόν μέτρον απαγορεύονται ...

Άρθρον 21

Άπασαι αι εξουσίαι πηγάζουσιν εκ του Έθνους, ενεργούνται δε καθ' ον τρόπον ορίζει το Σύνταγμα.

Άρθρον 22

Η νομοθετική εξουσία ενεργείται υπό του Βασιλέως και της Βουλής.

Άρθρον 27

Η εκτελεστική εξουσία ανήκει εις τον Βασιλέα, ενεργείται δε δια των παρ' αυτού διοριζομένων υπευθύνων υπουργών.

Άρθρον 28

Η δικαστική εξουσία ενεργείται δια των δικαστηρίων, αι δε δικαστικά αποφάσεις εκτελούνται εν ονόματι του Βασιλέως.

Αλέξανδρος Σβώλος, Τα ελληνικά Συντάγματα 1822 – 1952, Αθήνα 1972, σελ. 129 – 131 και 155.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2024)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στον τρόπο με τον οποίο το Σύνταγμα του 1844 κατοχύρωνε θεμελιώδη δικαιώματα και καθόριζε τις βασιλικές εξουσίες (μονάδες 15) και
- β. στην κατοχύρωση του δικαιώματος της καθολικής ψηφοφορίας (1844) και τη σημασία του (μονάδες 10).

Κείμενο Α

Ο εκλογικός νόμος της 18ης Μαρτίου 1844 αναγνώριζε το δικαίωμα του εκλέγειν «εις όλους τους εντός του βασιλείου γεννηθέντας Έλληνες», που είχαν συμπληρώσει το 25^ο έτος της ηλικίας τους και διέθεταν «ιδιοκτησίαν τινά εντός της επαρχίας». Η επαναστατικότητα του εκλογικού αυτού νόμου συνίστατο στο ότι, όπως διευκρινίσθηκε ρητά κατά τη σχετική συζήτηση, η «ιδιοκτησία» αυτή δεν χρειαζόταν να είναι ακίνητη· μπορούσε να είναι και κινητή: Αρκούσε να είναι «προσοδοφόρος» και «φοροτελής». Όμως, ακόμη και οι στερούμενοι ιδιοκτησίας είχαν δικαίωμα ψήφου: Όπως προβλεπόταν, αρκούσε να ασκούν «οιονδήποτε επάγγελμα ή ανεξάρτητον επιτήδευμα» [...]. Παρά ταύτα, η ανά τακτά διαστήματα προσέλευση των εκλογέων στις κάλπες για την ανάδειξη Βουλής ενέκλειε μια δυναμική, που έμελλε γρήγορα να δημιουργήσει μιαν αξιολογή παραδόση, αυθεντικά δημοκρατική.

Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική Ιστορία, 1800 – 2010*, Αθήνα, Πόλις, 2021, σ.

92 – 94.

Κείμενο Β

Η εκτελεστική εξουσία ανήκε στον βασιλιά και ασκούνταν από τους υπουργούς του, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Οι υπουργοί διορίζονταν και παύονταν «ελευθέως» από τον ανώτατο άρχοντα. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από κοινού από τον βασιλιά, τη Βουλή και τη Γερουσία. Αν και προβλεπόταν έλεγχος της κυβέρνησης από το νομοθετικό σώμα, η νομοθετική πρωτοβουλία και το δικαίωμα της κύρωσης των νόμων ανήκε στον βασιλιά. Ο τελευταίος επεξέτεινε τις αρμοδιότητες και την εξουσία του διατηρώντας το δικαίωμα διάλυσης, χωρίς περιορισμό της Βουλής, αλλά και διορισμού των μελών της Γερουσίας.

Κείμενο Γ

Το Σύνταγμα του 1844 αναγνώριζε την πρωτοκαθεδρία του βασιλιά, ο οποίος μεταξύ άλλων διατηρούσε το δικαίωμα διορισμού και απόλυσης των υπουργών και των δημοσίων υπαλλήλων, τη διοίκηση του στρατού, την αποκλειστική αρμοδιότητα συνομολόγησης διεθνών συνθηκών και το προνόμιο του διορισμού των μελών της νεοσυσταθείσας Γερουσίας, η θητεία των οποίων προβλεπόταν να είναι ισόβια. Από την άλλη πλευρά, το Σύνταγμα κατοχύρωνε σχεδόν το σύνολο των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως εκείνα της ατομικής ελευθερίας, της ισότητας απέναντι στον νόμο, του απαραβίαστου της κατοικίας, του απόρρητου της αλληλογραφίας, της απαγόρευσης της δουλείας και των βασανιστηρίων, της ελευθερίας της γνώμης και του Τύπου.

Αντώνης Κλάψης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι»: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης, 1821 – 1923, Αθήνα, Πεδίο, 2019, σ. 97.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844

(Εξετάσεις Ομογενών 2024)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο το Σύνταγμα του 1844 κατοχύρωνε θεμελιώδη δικαιώματα και καθόριζε τις βασιλικές εξουσίες.

Κείμενο Α

Η εκτελεστική εξουσία ανήκε στον βασιλιά και ασκούσαν από τους υπουργούς του, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Οι υπουργοί διορίζονταν και παύονταν «ελευθέρως» από τον ανώτατο άρχοντα. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από κοινού από τον βασιλιά, τη Βουλή και τη Γερουσία. Αν και προβλεπόταν έλεγχος της κυβέρνησης από το νομοθετικό σώμα, η νομοθετική πρωτοβουλία και το δικαίωμα της κύρωσης των νόμων ανήκε στον βασιλιά. Ο τελευταίος επεξέτεινε τις αρμοδιότητες και την εξουσία του διατηρώντας το δικαίωμα διάλυσης, χωρίς περιορισμό της Βουλής, αλλά και διορισμού των μελών της Γερουσίας.

Κώστας Κωστής, «Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας»: Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18^{ος} – 21^{ος} αιώνας, Αθήνα, Πόλις, 2015, σ. 277 – 278 (διασκευή).

Κείμενο Β

Το Σύνταγμα του 1844 αναγνώριζε την πρωτοκαθεδρία του βασιλιά, ο οποίος μεταξύ άλλων διατηρούσε το δικαίωμα διορισμού και απόλυσης των υπουργών και των δημοσίων υπαλλήλων, τη διοίκηση του στρατού, την αποκλειστική αρμοδιότητα συνομολόγησης διεθνών συνθηκών και το προνόμιο του διορισμού των μελών της νεοσυσταθείσας Γερουσίας, η θητεία των οποίων προβλεπόταν να είναι ισόβια. Από την άλλη πλευρά, το Σύνταγμα κατοχύρωνε σχεδόν το σύνολο των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως εκείνα της ατομικής ελευθερίας, της ισότητας απέναντι στον νόμο, του απαραβίαστου της κατοικίας, του απόρρητου της αλληλογραφίας, της απαγόρευσης της δουλείας και των βασανιστηρίων, της ελευθερίας της γνώμης και του Τύπου.

Αντώνης Κλάψης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι»: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης, 1821 – 1923, Αθήνα, Πεδίο, 2019, σ. 97.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

1. Το σύνταγμα του 1844 / 4. Η Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2016 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2016)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να συγκρίνετε τα ελληνικά συντάγματα του 1844 και του 1864 ως προς:

- α. τη μορφή του πολιτεύματος,
- β. το δικαίωμα ψήφου και την εκλογική διαδικασία,
- γ. τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών.

Κείμενο Α

Ο Εκλογικός Νόμος [με βάση το σύνταγμα του 1844] καθιέρωνε την εκλογή των βουλευτών με πλειοψηφικό σύστημα δύο γύρων, που θα διεξαγόταν με άμεση, σχεδόν καθολική, και μυστική ψηφοφορία. Δικαίωμα ψήφου δινόταν στους πολίτες (άρρενες) ηλικίας 25 ετών συμπληρωμένων, «έχοντας προσέτι ιδιοκτησίαν τινά εντός της επαρχίας, όπου έχουν την πολιτικήν διαμονήν των, ή εξασκούντας εν αυτή οποιονδήποτε επάγγελμα, ή ανεξάρτητον επιτήδευμα». Εξαιρούνταν «α) Οι διατελούντες υπό ανάκρισιν επί κακουργήματι, β) Οι προσκαίρως ή διά παντός στερηθέντες κατά συνέπειαν δικαστικής αποφάσεως του δικαιώματος του ψηφοφορείν, γ) Οι στερούμενοι της ελευθέρως διαχειρίσεως της περιουσίας των». Κάθε πολίτης διέθετε μία ψήφο και όφειλε αυτοπροσώπως να ασκήσει το δικαίωμά του και όχι με αντιπρόσωπο.

Ν. Διαμαντούρος, «Περίοδος Συνταγματικής Μοναρχίας», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 112.

Κείμενο Β

[...] η σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες είναι αναγκαία για να αναφανεί η ιδιοτυπία της ελληνικής πολιτικής οργάνωσης. Έτσι, π.χ. η καθολική ψηφοφορία θεσπίζεται στη Γερμανία το 1871, [...] στην Ελβετία το 1874, στην Ισπανία το 1890, στο Βέλγιο το 1893, στη Νορβηγία το 1898, στην Αυστρία το 1907, στη Σουηδία το 1909, στην Ολλανδία το 1917 και στην Ουγγαρία το 1918. Στην Αγγλία επίσης η διεύρυνση του εκλογικού δικαιώματος είναι πολύ αργόρρυθμη. Μέχρι το 1832 οι εκλογείς δεν ξεπερνούσαν τις 430.000 [...]. Το 1865 μόλις ξεπερνάνε το εκατομμύριο, για να πλησιάσουν τα δύο μετά την εκλογική μεταρρύθμιση του 1867. Μόνο τον εικοστό αιώνα θα ολοκληρωθεί η διαδικασία της διεύρυνσης της δημοκρατίας. Αλλά ακόμα και το 1911, 41% των ενήλικων ανδρών δεν είχαν ακόμα δικαίωμα ψήφου [...]. Έτσι, το Σύνταγμα του

1864 θεσπίζει οριστικά τον κοινοβουλευτισμό με την κατάργηση όλων των ενδιάμεσων αντιπροσωπευτικών βαθμίδων, των χωριστών εκλογικών σωμάτων και των διπλών ή τριπλών κοινοβουλίων, που σε πολλές χώρες αποδυνάμωναν τελείως τη δημοκρατική λειτουργία.

Κ. Τσουκαλάς, *Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος. Η συγκρότηση του δημόσιου χώρου στην Ελλάδα*, δ' έκδ., Αθήνα,

Θεμέλιο, 1989, σσ. 303 και 305.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

2. Η παρακμή των «ξενικών» κομμάτων κατά την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2006)

Χρησιμοποιώντας τα σχετικά χωρία του πιο κάτω κειμένου και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αποτιμήσετε τη λειτουργία της συνταγματικής μοναρχίας κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Ιωάννη Κωλέττη.

Κείμενο

Υποστηρίχθηκε [...] ότι ή μη ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού, στην περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας, δεν οφειλόταν στο «πλημμελές» των διατάξεων του Συντάγματος ούτε στην έλλειψη κανόνων που διευκόλυναν την καθιέρωση σταθερών κοινοβουλευτικών αρχών, αλλά στην μη εφαρμογή του από τον Όθωνα και στις έσκεμμένες παραβιάσεις του.

Πράγματι, έχοντας αποδεχθεί καταναγκαστικά την εγκαθίδρυση συνταγματικού πολιτεύματος ο ξενόφερτος μονάρχης δεν διακατεχόταν από την παραμικρή διάθεση να το εφαρμόσει. Αναμίχθηκε σε έργα διοικητικά, παρενέβαινε στις βουλευτικές εκλογές και κατέβαλε κάθε προσπάθεια να συγκεντρώσει όλο και περισσότερη εξουσία. Παράλληλα περιφρόνησε τον εκλογικό νόμο του 1844 και δεν επέτρεψε τη διενέργεια ελεύθερων εκλογών νοθεύοντας τις συστηματικά σε όλες τις φάσεις της σχετικής διαδικασίας.

Χαρακτηριστικές υπήρξαν οι καταγγελίες του Μιχ. Σχινᾶ στη Βουλή σε βάρος της γαλλόφιλης (και υποστηριζόμενης από τον Όθωνα) κυβέρνησης Κωλέττη, την επομένη της διεξαγωγής των εκλογών το 1847: «Μέσα διπλᾶ, τριπλᾶ, τετραπλᾶ, παραπείσεων, απειλῶν, υποσχέσεων ἐτίθεντο ἐν χρήσει ἵνα συλλέξωσι τὴν διεσπαρμένην καὶ ἀπολωλῶσαν πλειοψηφίαν [...]».

Πάυλος Πετρίδης, *Πολιτικές δυνάμεις και συνταγματικοί θεσμοί στη νεώτερη Ελλάδα, 1844-1936*,

Θεσσαλονίκη, 1984, σσ. 24 – 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

2. Η παρακμή των «ξενικών» κομμάτων κατά την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2012 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2012)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφερθείτε στη λειτουργία του ελληνικού πολιτικού συστήματος από το 1844 μέχρι το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου (1856), προσδιορίζοντας:

- α. τις εκλογικές πρακτικές και τα χαρακτηριστικά της διακυβέρνησης του Κωλέττη,
- β. την πολιτική τακτική του Όθωνα απέναντι στα κόμματα και
- γ. τις επιπτώσεις του Κριμαϊκού Πολέμου στην ελληνική πολιτική ζωή.

Κείμενο Α

Εκλογικές παρατυπίες

«Προέκειτο να κυρωθώσι φιλικαί εκλογαί; Ευθύς και αι δεινόταται παραβιάσεις παρεσιωπώντο ή εχαρκτηρίζοντο επουσιώδεις παρατυπίαι: και η μεν βία, η στάσις² αυτή, απεκαλούντο δικαία άμυνα, η δε αδικία, ακολασία, το ψεύδος, δικαιοσύνη, μετριότης, αλήθεια. Και αυταί αι λέξεις ήλλαξαν σημασίαν: η μεν παραβίασις των καλπών ωνομάσθη συστολή³ των σανίδων, αι δε σαπουνοκασέλαι και τα σακκούλια κάλπαι, η λύμανσις⁴ των σφραγίδων τυχαία σύντριψις, οι συμβολαιογράφοι επί της ψηφοφορίας επιτροπαί και οι απόβλητοι του λαού εκλεκτοί αυτού...».

Νικόλαος Δραγούμης, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, τ. 2, Αθήνα 1973, σ. 93, στο: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου (Θεωρητική Κατεύθυνση), Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2010, σ. 74.

Κείμενο Β

Το Στέμμα και τα κόμματα

[...] Αναμφίβολα το Στέμμα αναχαίτισε επίσης τη δυνατότητα των κομμάτων να επιτείνουν τη λανθάνουσα εμφύλια διαμάχη που σιγόβραζε πάντα κάτω από την επιφάνεια. Εμποδίζοντας καθένα από τα κόμματα να μονοπωλήσει την εξουσία, μετρίασε κάποιες από τις πικρές εχθρότητες της περιόδου της Επανάστασης. Αποστέρησε εν μέρει τα κόμματα από τη στρατιωτική τους δύναμη με τη διάλυση των ατάκτων και τη δημιουργία στρατιωτικού μηχανισμού βασισμένου στην απόλυτη νομιμοφροσύνη προς το Στέμμα.[...] Μια και κανένα κόμμα δεν μονοπωλούσε τη διοίκηση, το καθένα ήταν κατά μία έννοια ομάδα αντιπολίτευσης (ακόμη και όταν ήταν πρόσκαιρα το ευνοούμενο κόμμα), και ως ομάδες αντιπολίτευσης, που

² στάσις : ανταρσία

³ συστολή : σπάσιμο

⁴ λύμανσις : φθορά, καταστροφή

αντιμάχονταν την κεντρική διοίκηση, τα κόμματα αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν συγκεντρωτικές μεθόδους στη δράση τους και συνακόλουθα να αυξήσουν την εσωτερική τους συνοχή.

J. A. Petropoulos, *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-43)*, στο: Γ. Β. Δερτιλής - Κ. Κωστής (επιμ.), *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας (18ο ς -20ό ς αι.)*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδοτικός Οίκος Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1991, σ. 210 – 211.

Κείμενο Γ

Αγγλογαλλική διακοίνωση προς την Ελλάδα

[...] Σύμπασα η διαγωγή της Ελληνικής Κυβερνήσεως κατά τους τελευταίους αυτούς χρόνους δεν μας επιτρέπει πλέον να θεωρώμεν αυτήν ως ουδετέραν ως προς την Τουρκίαν, μήτε ως φίλην της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας.

[...] Η Ελληνική Κυβέρνησις οφείλει ν' αναμένη τας συνεπείας των ιδίων αυτής πράξεων. Εάν δ' αι συνέπειαι αύται αποβώσιν επικίνδυνοι εις τον Θρόνον και εις την μέλλουσαν ευημερίαν της Ελλάδος, η ευθύνη θα επιπέση επί των Ελλήνων Υπουργών, οίτινες εφάνησαν διατελούντες εν τη αγνοία ή εν τη απρονοησία των αληθών συμφερόντων της χώρας των».

Σπ. Πήλικας, *Απομνημονεύματα*, σ. 176, στο: Β. Σκουλάτος-Ν. Δημακόπουλος- Σ. Κόνδης, *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη (1789-1909)*, για την Γ' Τάξη του Ενιαίου Λυκείου, Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2003, σσ. 268 – 269.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

3. Η «νέα γενιά»

(Εξετάσεις Ομογενών 2009)

Αντλώντας στοιχεία από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε τους λόγους ανάδειξης και τα αιτήματα της «νέας γενιάς» στην περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας.

Κείμενο

Έκτος από το Πανεπιστήμιο Αθηνών που ιδρύθηκε το 1837 δημιουργήθηκαν 190 δημοτικά, 31 αποκαλούμενα ελληνικά σχολεία και τέσσερα γυμνάσια. Μεταξύ 1837 και 1857, 3.182 φοιτητές απέκτησαν στην Αθήνα διπλώματα, ενώ το ποσοστό όσων γνώριζαν γραφή και ανάγνωση αυξήθηκε μέχρι το 1840 στο 40% του ανδρικού πληθυσμού, ηλικίας άνω των 5 ετών [...]. Η σχετικά ταχύρρυθμη εξάπλωση της μόρφωσης αύξησε τις εντάσεις στην κοινωνία. Για τους απόφοιτους του Πανεπιστημίου, ιδιαίτερα τους νομικούς, ίσχυε σε σχέση με την επαγγελματική προοπτική το ίδιο όπως και για όλους τους άλλους: η πίεση για μια θέση στο δημόσιο μεγάλωνε. Επίσης μεγάλωναν οι ατομικές απαιτήσεις για το επίπεδο ζωής, οι μορφωμένοι καθώς και οι μισομορφωμένοι άρχισαν να ενοχλούνται από την ανεπάρκεια των συνθηκών στην Ελλάδα, τη γενική καθυστέρηση σε σχέση με τις χώρες της Δύσης, και η επιθυμία για συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες ενίσχυε τη γενική δυσαρέσκεια. Φαίνεται ότι στην περίπτωση της Ελλάδας επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι η διαδικασία της γρήγορης εξάπλωσης της στοιχειώδους μόρφωσης συμπίπτει με την περίοδο πολιτικής αστάθειας και ότι κατά πάσα πιθανότητα ενισχύει αυτή την αστάθεια.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Α', Μ.Ι.Ε.Τ. (Αθήνα 2004), σσ. 340 – 341.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

3. Η «νέα γενιά»

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2008)

Αντλώντας στοιχεία από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε τους παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στην επανάσταση του 1862 και την έξωση του Όθωνα.

Κείμενο

Ο Όθων, δεχθείς άκων την εγκαθίδρυση συνταγματικού πολιτεύματος, δεν είχε την διάθεση της πιστής εφαρμογής αυτού. Ευθύς εξ αρχής, παραβιάζων το πνεύμα του Συντάγματος, ανεμίχθη εις έργα διοικητικά, επεμβαίνων εις τας βουλευτικές εκλογάς και προσπαθών εκδήλως να συγκεντρώσῃ εις χείρας του περισσότεραν εξουσίαν. Προ δε της αντιστάσεως, την οποίαν εύρισκε δεν edίσταζεν, ως είναι ευνόητον, να λάβῃ μέτρα πιεστικά κατά της ελευθερίας του τύπου και της ανεξαρτησίας των συνειδήσεων, τούθ' ὅπερ ἐξήπτεν ἀκόμη περισσότερον την κατ' αυτού αντιπολίτευσην και προητοίμαζε την πτώσην του.

Ο βασιλεύς – ὅπως γράφει ο Ν. Δραγούμης (Αναμνήσεις, τομ. Β' σ. 122)– ἔρρεπε φύσει «προς το σύστημα της συγκεντρώσεως», πολιτικοί δε, ὅπως ο Κωλέττης, «τελειοποίησαντες αὐτό, και τον Όθωνα ἐνεθάρρυναν εις αὐστηροτέραν εφαρμογήν και αὐτοί ἐφήρμοσαν ἀπηνέστερον⁵... Η καταστολή της ελευθερίας των δημοκρατικῶν Ἀρχῶν, η καταδίωξις του τύπου, η ἐπέμβασις εις τας εκλογάς τας τε βουλευτικές και τας των δήμων, η ἀποβολή πάντων των ὁπωσούν⁶ ἀνεξάρτητον ἐχόντων το φρόνημα δημοσίων λειτουργῶν, και ιδίως των της Θέμιδος ... η διά παντός τρόπου πίεσις της συνειδήσεως των δικαστῶν, η διαστροφή των νόμων, ταῦτα, και ἄλλα εις ἐν μόνον ἀπέβλεπον, εις την σύμπτυσιν πάσης δυνάμεως εις χείρας της ἐξουσίας και την δι' αὐτῆς παγίωσιν κυβερνήσεως πανισχύρου και διαρκούς. ...

Η προΐουσα⁷ κοινωνική ἐξέλιξις ἐνίσχυε το φιλελεύθερον και δημοκρατικόν πνεῦμα, οὕτως ὥστε αι ἀπολυταρχικαί τάσεις να μη εἶναι ἀνεκταί και να ὑπονομεύεται τουναντίον διά συνεχούς δράσεως η βασιλεία του Όθωνος. Βοηθούσης δε και της ἀναμίξεως των ἀντιπροσώπων των Προστατίδων Δυνάμεων εις την πολιτικὴν ζωὴν της χώρας, η οποία δεν ἔπαυε κατά τα ἔτη της ἀπολυταρχίας και της συνταγματικῆς μοναρχίας, η θέσις του

⁵ πιο σκληρά

⁶ κατά κάποιον τρόπο, κάπως

⁷ αυξανόμενη

Οθωνος κατέστη τόσον επισφαλής, ώστε ευκόλως ανετράπη δι' επαναστάσεως, μολονότι όπως φαίνεται, δεν ημφεσβητούντο ωρισμένοι αρεταί του και ανεγνωρίζετο η ταύτισις της ηγεμονικής του φιλοδοξίας προς τα εθνικά ιδανικά της εποχής εκείνης (ίδε και Ζ. Παπαντωνίου, *Ο Οθων*, 1934)».

Α. Σβώλου, *Τα Ελληνικά Συντάγματα*, σσ. 79 – 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

3. Η «νέα γενιά»

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2010)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στο ερώτημα: Ποιες συνθήκες διαμόρφωσαν τη «νέα γενιά» ανθρώπων μετά την παρακμή των ξενικών κομμάτων;

Κείμενο

[...] Τα χρόνια αυτά χαρακτηρίζονται κυρίως από τις σοβαρές προσπάθειες οικονομικής ανασυγκροτήσεως της χώρας, που είχε αρχίσει να διαφαίνεται ήδη από την προηγούμενη διετία. Η μεταστροφή της κοινής γνώμης, συνέπεια των απόρροπων συνθηκών, που επέβαλε στην Ελλάδα ή διεθνής πολιτική, σε αντίθεση προς το δημόσιο αίσθημα, ή πρόσκαιρη εγκατάλειψη μεγαλεπήβολων όνειρων για μια άπαρχή απελευθερώσεως των υπόδουλων ακόμη Ελλήνων, επέβαλλαν στα χρόνια μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο την ανάγκη να αναζητηθεί διέξοδος προς μια άλλη κατεύθυνση, προς την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οί Έλληνες συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να αξιοποιήσουν ό,τι είχαν στα χέρια τους παρά να περιμένουν την πραγματοποίηση των όνειρων τους, που έτσι ή αλλιώς αναβάλλονταν ή ματαιώνονταν. Τα στενά σύνορα, μέσα στα οποία ήταν καταδικασμένοι να ζούν, τους αποστερούσαν από μια επάρκεια πλουτοπαραγωγικών πηγών. Έπρεπε συνεπώς ή πολιτική αντιμετώπιση του προβλήματος να δώσει τη θέση της στην οικονομική. Έτσι ή χώρα άρχισε να προοδεύει υλικά και αυτό ήταν μια απάντηση στο αδιέξοδο που βρέθηκε ως προς τη διεθνή της θέση.

Οδ. Δημητρακόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σ. 172.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

3. Η «νέα γενιά»

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2003)

Επισημαίνοντας χωρία των παρακάτω κειμένων και αξιοποιώντας τις ιστορικές γνώσεις σας, να εξηγήσετε τις συνθήκες ανάδειξης της «νέας γενιάς» μετά την παρακμή των ξενικών κομμάτων και τα αιτήματα που αυτή προέβαλε.

Κείμενο Α

Περί το τέλος της βασιλείας του Όθωνος θα εμφανισθούν αι νέαι πολιτικάί δυνάμεις, προερχόμεναι εκ της μετεπαναστατικής γενεάς, η οποία, εμποτισμένη με τας εξελισσομένας εις την Ευρώπην φιλελευθέρas ιδέας, θα αναλάβη το έργον της ολοκληρώσεως της Δημοκρατίας. Αι δυνάμεις αυταί θα επιτύχουν και την έξωσιν του Όθωνος [...].

Ο ελληνικός λαός, υπό την ηγεσίαν της μεταπελευθερωτικής γενεάς, διεξεδίκει αποφασιστικώς την πλήρη ανεξαρτησίαν του. Οι επί κεφαλής της Επαναστάσεως του 1862 ήσαν νέοι επηρεασμένοι βαθύτατα από τας φιλελευθέρas ιδέας. Εξ άλλου κατά την διαρρεύσαν τριακονταετίαν, η πληθυσμική σύνθεσις της Ελλάδος είχεν υποστή τοιαύτην εξέλιξιν (...) ώστε υφίσταντο, πλέον, νέα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δεδομένα. Ακόμη και η αναλογία μεταξύ πληθυσμού της υπαίθρου και αστικών κέντρων είχεν ουσιωδώς μεταβληθή εις βάρος του πρώτου. Τέλος, είχεν αρχίσει να διαμορφούται ηγετική τάξις, τελείως διάφορος της προελθούσης εκ του αγώνος της ανεξαρτησίας.

Γρηγόριος Δαφνής, *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, 1821-1961*, σσ. 54 και 59.

Κείμενο Β

Μετά το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου (...), το αντιδυναστικό ρεύμα δυνάμωσε, για να κορυφωθεί κατά την τριετία 1859 – 1862. Με αφορμή διώξεις εναντίον φιλελεύθερων διανοουμένων, όπως ο Αλεξ. Σούτσος (Φεβρουάριος 1859), και με ενεργό συμμετοχή της «χρυσής» φοιτητικής νεολαίας της εποχής (...) η αντιπολίτευση κατά του Όθωνα γενικεύτηκε, παρασέροντας μια πλειάδα ετερογενών πολιτικών και στρατιωτικών στοιχείων που, για διαφορετικούς λόγους, επιζητούσαν την απομάκρυνση της δυναστείας.

Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία*, σ. 71.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

3. Η «νέα γενιά»

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2018)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α. Ποιοι είναι οι λόγοι που στα τέλη της δεκαετίας του 1850 οδήγησαν σε μια συνολική δυσαρέσκεια εναντίον του βασιλιά Όθωνα;
- β. Με ποια αιτήματα συνδέεται αυτή η δυσαρέσκεια;
- γ. Πώς και από ποιους εκφράζεται;

Κείμενο Α

Πρώτον, ο Όθων σε γενικές γραμμές είχε εξευτελίσει το συνταγματικό πολίτευμα, κυβερνώντας ουσιαστικά ως απόλυτος μονάρχης επικεφαλής μιας φιλοβασιλικής φατρίας δουλοπρεπών πολιτικών. Η αντίδραση σε αυτή τη χειραγώγηση του πολιτικού συστήματος εντεινόταν ολοένα, ιδίως από τους νεότερους και με πανεπιστημιακές σπουδές πολιτικούς, των οποίων οι πολιτικές τάσεις ήταν πιο φιλελεύθερες και δημοκρατικές. Δεύτερον, η αρχική αντίδραση του Όθωνα στην κήρυξη του αγώνα για την ενοποίηση της Ιταλίας το 1859 υπονόμεισε τη δημοτικότητα του στο ευρύ κοινό και προσέφερε στους αντιπάλους του τροφή για να υποδαυλίζουν τη δυσαρέσκεια εναντίον του. Ο λαός γενικά υποστήριζε τον ιταλικό αγώνα, βλέποντας σε αυτόν να αντανakλώνται τα δικά του αλυτρωτικά όνειρα. Ο Όθων αντίθετα υποστήριζε ανοιχτά την Αυστρία στην προσπάθειά της να καταστείλει την εξέγερση των Ιταλών. Τρίτον, πολλοί Έλληνες, βλέποντας την υποστήριξη που προσέφεραν η Μ. Βρετανία και η Γαλλία στους Ιταλούς επαναστάτες, θεώρησαν ότι η αιτία για την οποία οι δυτικές μεγάλες δυνάμεις εξακολουθούσαν να μη βλέπουν ευνοϊκά τον ελληνικό εθνικιστικό αγώνα ήταν ο Όθων. Τέταρτον, το ζήτημα της διαδοχής εξακολουθούσε να ταλανίζει⁸ τον Όθωνα. Το βασιλικό ζεύγος παρέμενε άτεκνο και έτσι, σε περίπτωση θανάτου του, ο θρόνος θα περνούσε σε κάποιον από τους αδελφούς του, που όλοι τους αρνιόνταν να βαπτιστούν ορθόδοξοι και ως εκ τούτου δήλωναν ανοιχτά ότι θα αποποιούνταν και τον θρόνο. Ο Όθων εξακολουθούσε να αρνείται να αποκαλύψει ποιον θα όριζε διάδοχό του, κι έτσι το ζήτημα της διαδοχής μείωνε τη δημοτικότητα του τόσο στον ελληνικό λαό όσο και στη ρωσική κυβέρνηση, που ανησυχούσε ότι η απουσία ορθόδοξου διαδόχου θα είχε

⁸ ταλανίζει: βασανίζει

σοβαρό αντίκτυπο στη θέση της Ρωσίας στην περιοχή.

Th. W. Gallant, *Νεότερη Ελλάδα, Από τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας*, μτφρ. Γ. Σκαρβέλη, εκδ.

Πεδίο, Αθήνα 2017, σ. 130 – 131

Κείμενο Β⁹

Οι διάφορες ιδεολογικές θέσεις, τα πολιτικά προγράμματα και τα κοινωνικοοικονομικά συμφέροντα συνέκλιναν λοιπόν σε μια σειρά μέτρα, από τα οποία οι αντιπολιτευόμενοι προσδοκούσαν μια εκ βάθρων αλλαγή του πολιτικού συστήματος: ελεύθερες εκλογές, γενικό εξοπλισμό ή σχηματισμό εθνοφυλακής, φορολογική μεταρρύθμιση με στόχο την ελάφρυνση των αγροτών, δημόσιες επενδύσεις υποδομής, λιτότητα και μια λιγότερο περίπλοκη διοίκηση – συνθήματα που ακούγονταν παντού όπου εκδηλώνονταν δυσανεξία. Χαρακτηριστικό για την κατάσταση και τον πολιτικό λόγο εκείνων των ετών είναι το γεγονός ότι το αίτημα για σεβασμό του ισχύοντος συντάγματος θεωρούνταν επαναστατικό σύνθημα!

G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*, τόμ. Α', μτφρ. Θ. Παρασκευόπουλος, *Μορφωτικό*

Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004, σ. 356

Κείμενο Γ

Το αντιπολιτευτικό ρεύμα συνεχώς μεγάλωνε και η κατάσταση στην Αθήνα και στις επαρχίες ήταν εκρηκτική. Η δυσανεξία γινόταν αισθητή και στους κόλπους του στρατού και κυρίως των αξιωματικών. [...] Σύντομα όμως άρχισαν πάλι να εκδηλώνονται αντιδυναστικές ενέργειες στην πρωτεύουσα και στις επαρχίες (Ναύπλιο, Τρίπολη, Άργος, Μεσσηνία, Λακωνία) [...]. Εν τω μεταξύ η δράση των αντικαθεστωτικών μεγάλωνε και, ενώ όλα έδειχναν ότι η επανάσταση πλησίαζε, οι Βασιλείς αναχώρησαν για περιοδεία στις επαρχίες, όπου πίστευαν ότι είχαν ισχυρά ερείσματα¹⁰, ελπίζοντας έτσι να εξουδετερώσουν τις συνωμοτικές ενέργειες. Μετά την αναχώρηση του Όθωνα από την πρωτεύουσα, οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Ο Ζαΐμης, ο Βούλγαρης, ο Δεληγιώργης, ο Κουμουνδούρος κ.ά., στις 11 Οκτωβρίου, με ψήφισμα, ανήγγειλαν στον ελληνικό λαό την κατάργηση της Βασιλείας. Κατέλαβαν τα Ανάκτορα, την Αστυνομία και το Πανεπιστήμιο, ενώ σχηματίστηκε προσωρινή κυβέρνηση.

Λίνα Λούβη, «*Το ελληνικό κράτος 1833 - 1871*», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 - 2000*, τόμ. 4, Τα Νέα -

Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 22 - 23

⁹ Το κείμενο αποδόθηκε στο μονοτονικό, διατηρήθηκε όμως η ορθογραφία του

¹⁰ ερείσματα: στηρίγματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

4. Η Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864

(Εξετάσεις Ομογενών 2010)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται να αναφερθείτε:

- α. στην ασάφεια του συντάγματος του 1864 που αφορούσε τον σχηματισμό κυβέρνησης και την εκμετάλλευση της ασάφειας αυτής από τον βασιλιά Γεώργιο Α και
- β. στον τρόπο αντιμετώπισης του πολιτικού προβλήματος που δημιουργήθηκε.

Κείμενο

[...] Τò νέο σύνταγμα, ... δημιούργησε καθεστώς «βασιλευομένης δημοκρατίας» [...]. Ο βασιλιάς [...] είχε τò δικαίωμα νὰ διορίζει καὶ νὰ ἀπολύει τοὺς ὑπουργοὺς καὶ νὰ διαλύει τὴ Βουλὴ - δικαίωμα ποὺ ἔμελλε νὰ τὸ ἀσκήσει συχνὰ ἐξαιτίας τῆς ἀστάθειας ποὺ παρουσίαζαν οἱ συνασπισμοὶ τῶν κομμάτων. Ἄν καὶ τὸ σύνταγμα εἶχε θεωρητικὰ θεμέλιό του τὴν ἀρχὴ ὅτι κυρίαρχη ἐξουσία ἦταν ὁ λαός, δὲν ἦταν πάντα φανερὸ ποιά ἀπὸ τὶς κοινοβουλευτικὲς φατρίες ἀντιπροσώπευε πραγματικὰ τὴ βούληση τοῦ ἔθνους. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι ὁ βασιλιάς, ἂν καὶ δὲν εἶχε ἐκτεταμένες συνταγματικὲς ἐξουσίες, ἀσκοῦσε σημαντικὴ ἐπιρροή, ποὺ οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ τὴ χρησιμοποιοῦσαν ὅταν καὶ ὅπως τοὺς βόλευε καὶ τὴν κατάγγελλαν ὅταν ἦταν ἀντίθετη στὰ συμφέροντά τους. Γιὰ νὰ πετύχει νὰ διεκπεραιωθοῦν οἱ διάφορες ὑποθέσεις ἢ γιὰ νὰ προσαρμόσει τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὸ πλαίσιο ποὺ χάραζαν οἱ εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις, ὁ βασιλιάς βρέθηκε συχνὰ στὴν ἀνάγκη νὰ δεχτεῖ κυβέρνησις μειοψηφίας ἢ καὶ ἐξωκοινοβουλευτικὰ πρόσωπα ὡς πρωθυπουργοὺς [...].

Douglas Dakin, *Ἡ Ἐνοποίηση τῆς Ἑλλάδας 1770 -1923*, μτφ. Α. Ξανθόπουλος, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1989, σσ. 157 – 158.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

4. Η Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2003)

Λαμβάνοντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Ποιο πρόβλημα της κοινοβουλευτικής ζωής θίγει ο Χαρίλαος Τρικούπης στο άρθρο του;
- β. Να προσδιορίσετε τη θέση του βασιλιά και τις επιπτώσεις της στην πολιτική ζωή της χώρας.

Κείμενο Α

Αφ' ότου κατά το 1868 εγκαθιδρύθη η αρχή των κυβερνήσεων της μειοψηφίας, παν νέον βήμα της εξουσίας μαρτυρεί περί του σκοπού εις τον οποίον αυτή αποβλέπει. Αψευδής δε απόδειξις του διενεργουμένου σχεδίου και αι προσφάτως διεξαχθείσαι βουλευτικά εκλογαί... Καλούνται εις την εξουσίαν κυβερνήσεις αποκρουόμεναι παρά της πλειοψηφίας του Έθνους, χορηγείται εις αυτάς η διάλυσις της Βουλής και συνάμα παν μέσον επηρεασμού των συνειδήσεων του λαού και νοθεύσεως των εκλογών και λέγομεν ύστερον ότι πταίει ο λαός δια την τοιαύτην κατάστασιν".

Από άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα *Καιροί* στις 29 Ιουνίου 1874.

Κείμενο Β

Όπως πλήρης υπήρξεν ο προς τα δικαιώματα του λαού περί την εκλογήν των βουλευτών σεβασμός της κυβερνήσεώς μου, ούτως πλήρης θέλει είσθαι η παρ' εμού αναγνώρισις των από του γράμματος και πνεύματος του συντάγματος στηριζομένων προνομίων των εκλεκτών του Έθνους. Αι προνομία αύται της Βουλής ανταποκρίνονται προς καθήκοντα επιβαλλόμενα εις αυτήν. Απαιτών ως απαραίτητον προσόν των καλουμένων παρ' εμού εις την κυβέρνησιν του τόπου την δεδηλωμένην προς αυτούς εμπιστοσύνην της πλειοψηφίας των αντιπροσώπων του Έθνους, δέχομαι ίνα η Βουλή καθιστά εφικτήν την ύπαρξιν του προσόντος τούτου, άνευ του οποίου αποβαίνει αδύνατος η αρμονική λειτουργία του πολιτεύματος.

Από το λόγο του βασιλιά Γεωργίου Α' στη Βουλή στις 11 Αυγούστου 1875.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

4. Η Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2011)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στις βασικές ρυθμίσεις του Συντάγματος του 1864.

Κείμενο

Ανώτατος άρχοντας του κράτους όρίσθηκε ό βασιλιάς, στόν όποιο άνατέθηκε ή νομοθετική λειτουργία καθώς και στή Βουλή (άρθρ. 22), με την έννοια ότι άρμόδιοι για την ύποβολή σχεδίων νόμων ήταν τόσο ό βασιλιάς μέσω των ύπουργών όσο και ή Βουλή, και ότι ή ψήφιση των σχεδίων θα γινόταν από τη Βουλή, ενώ ή κύρωση και ή δημοσίευσή τους, για να γίνουν νόμοι, από τό βασιλιά (άρθρ. 36). Η Βουλή θα άπαρτιζόταν από βουλευτές οί όποιοι θα εκλέγονταν με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία, και θα άντιπροσώπευαν τό έθνος και όχι μόνο την έπαρχία όπου εκλέγονταν. Η διάρκεια της βουλευτικής περιόδου καθορίσθηκε να είναι τέσσερα χρόνια, και ό αριθμός των βουλευτών ανάλογος με τον πληθυσμό της βουλευτικής περιφέρειας (έπαρχίας), σε καμιά περίπτωση όμως, στό σύνολό του, μικρότερος από 150 [...].

Δεύτερο νομοθετικό σώμα δέν ιδρύθηκε και έτσι δέν άναβίωσε ή Γερουσία, πού είχε καταργηθεί από τη Συνέλευση με ειδικό ψήφισμα [...]

Η εκτελεστική έξουσία άνατέθηκε στό βασιλιά, ό όποιος θα την άσκοϋσε μέσω των ύπουργών, πού ό ίδιος θα διόριζε. Τό πρόσωπο του βασιλιά άναγνωρίσθηκε άνεύθυνο και άπαράβιαστο [...].

Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, τ. ΙΓ': Νεώτερος Έλληνισμός από 1833 ως 1881, Αθήνα:

Έκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 237.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Εξετάσεις Ομογενών 2025)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται:

- α. να αναφερθείτε στους στόχους του προγράμματος του τρικουπικού κόμματος. (μονάδες 15) και
- β. Ποιες προσπάθειες έγιναν για την υλοποίηση του προγράμματος αυτού; (μονάδες 10)

Κείμενο Α

Ο Τρικούπης πίστευε ότι το κράτος χρειαζόταν πολιτική και οικονομική ανόρθωση [...]. Γι' αυτό και επεδίωξε να καταστήσει τη χώρα διεθνώς αξιόπιστη, να ενθαρρύνει το ξεκίνημα της εκβιομηχάνισης, να βελτιώσει τις επικοινωνίες, με την κατασκευή σιδηροδρόμων και τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου, και να εκσυγχρονίσει τον στρατό και το ναυτικό .

Richard Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας, 1770 – 2000*, Αθήνα, Κάτοπτρο, 2003, σελ. 87 – 88.

Κείμενο Β

Οι βασικοί ιδεολογικοί άξονες του [τρικουπικού] κόμματος στηρίζονταν: α) στην υπακοή στο σύνταγμα, στους νόμους και στην ελεύθερη βούληση του λαού, β) στον σεβασμό των κοινοβουλευτικών θεσμών, γ) στην επιδίωξη του εκσυγχρονισμού και της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, σε συνδυασμό με την οργάνωση και την ενίσχυση του στρατού και του στόλου και δ) στη διαφύλαξη της ειρήνης μέχρι να καταστεί η Ελλάδα ισχυρή και ικανή να διεκδικήσει οποιαδήποτε επέκταση των εδαφικών ορίων της.

Λύντια Τρίχα, «Νεωτεριστικόν Κόμμα, 1872 – 1898», στο: Κατερίνα Δέδε, Λεωνίδα Καλλιβρετάκης, Λίνα Λούβη, Ηλίας Νικολακόπουλος και Σωτήρης Ριζάς (επιμ.), *Ιστορικό Λεξικό Ελληνικών Κοινοβουλευτικών Κομμάτων, 1844 – 1967*, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2022, σελ. 330 (διασκευή).

Κείμενο Γ

Η κυβέρνηση προσπάθησε να εξορθολογίσει τον κρατικό μηχανισμό. Το εντυπωσιακότερο μέτρο προέβλεπε αυστηρότερη εξέταση των προσόντων των υποψηφίων για διορισμό ή προαγωγή δημοσίων υπαλλήλων και συγκεκριμένες

προϋποθέσεις για τη μετάθεση και την απόλυσή τους [...]. Η κυβέρνηση Τρικούπη χρησιμοποίησε προπάντων δύο μέσα για την πραγματοποίηση του προγράμματός της: οργανωτικές αλλαγές (συγκεκριμένα στον στρατιωτικό και τον διοικητικό τομέα) και την εξασφάλιση χρημάτων τόσο για το κράτος με την αύξηση υφιστάμενων και την εισαγωγή νέων φόρων όσο και για ιδιωτικά επενδυτικά σχέδια μέσω κινήτρων για άμεσες επενδύσεις.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*, τόμος Α', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2004, σελ. 569.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2001)

Με βάση το παρακάτω κείμενο του Χαρίλαου Τρικούπη και τις ιστορικές σας γνώσεις:

- α. να αναλύσετε τις βασικές γραμμές του εκσυγχρονιστικού προγράμματός του και να αναφέρετε τις προσπάθειες που έγιναν για να υλοποιηθεί και
- β. να εξηγήσετε την αντίδραση της κοινής γνώμης απέναντι στην πολιτική του Χ. Τρικούπη.

Προγραμματικές δηλώσεις του Χ. Τρικούπη στη Βουλή, Μάρτιος 1882:

Το πρόγραμμα ημών ζητεί την ανόρθωσιν του τόπου. Η κοινωνία ζητεί φραγμούς κατά των υπερβασιών της κυβερνήσεως, κατά των υπερβασιών παντός ισχύοντος, κατά των υπερβασιών της Βουλής. Δίδοντες ώθησιν ... εις πάντα τα αφορώντα εις την υλικήν πρόοδον, ήτις αποτελεί τα νεύρα της εθνικής ενεργείας, οφείλομεν ιδίως να δώσωμεν πάσαν ημών την προσοχήν εις την οικονομικήν κατάστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2006)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε:

- α. Τι προέβλεπε το πρόγραμμα του Χαρίλαου Τρικούπη για τον εκσυγχρονισμό της χώρας.
- β. Τις απόψεις του Θεόδωρου Δηλιγιάννη για την πολιτική ζωή, την κοινωνία και την οικονομία.

Κείμενο

Στην ουσία, ο Τρικούπης εκπροσωπούσε τον εξευρωπαϊσμό της πολιτικής ζωής, ενώ ο Δηλιγιάννης την παραδοσιακή λειτουργία της. Ο Τρικούπης πίστευε ότι το κράτος χρειαζόταν πολιτική και οικονομική ανόρθωση, πριν γίνει λόγος για εμπλοκή σε αλυτρωτικές περιπέτειες. Γι' αυτό και επεδίωξε να καταστήσει τη χώρα διεθνώς αξιόπιστη [...], να βελτιώσει τις επικοινωνίες με την κατασκευή σιδηροδρόμων και τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου και να εκσυγχρονίσει το στρατό και το ναυτικό. Ωστόσο, ένα τέτοιο πρόγραμμα ήταν δαπανηρό [...]. Αυτό πρόσφερε εύκολο στόχο στο δημοφιλή και δημαγωγό Δηλιγιάννη, ο οποίος δεν είχε πρόβλημα να δηλώνει ότι ήταν αντίθετος προς οτιδήποτε υποστήριζε ο Τρικούπης. Η επιδεικτική λαϊκιστική ρητορεία του Δηλιγιάννη [...] χωρίς αμφιβολία εξέφραζε πιο πιστά τους ενθουσιασμούς και τους μύχιους πόθους του απλού πολίτη από τα αυστηρά μεταρρυθμιστικά προγράμματα του Τρικούπη.

R. Clogg, *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας, 1770-1990*, εκδ. Ιστορητής, Αθήνα 1995, σσ. 71 – 72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2009)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να εκθέσετε τις πολιτικές – οικονομικές θέσεις του δηλιγιαννικού κόμματος.

Κείμενο Α

Οι φόροι που είχε αναγκασθεί να επιβάλει ο Τρικούπης, καθώς και τα δάνεια που είχε συνάψει για να φέρει σε πέρας το μεγαλόπνοο έργο του, είχαν προκαλέσει τη δυσφορία ενός μεγάλου μέρους του λαού. Τη δυσφορία αυτή τη καλλιέργησε με δημαγωγικό τρόπο η αντιπολίτευση που του κόλλησε και το επίθετο «φορομπήχτης». Έτσι ο αρχηγός της Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ανταποκρινόμενος στις επιθυμίες του λαού και υποσχόμενος να κυβερνήσει χωρίς την επιβολή νέων φόρων και χωρίς τη σύναψη νέων δανείων, κατορθώνει να τον ανατρέψει στις 7 Απριλίου 1885.

Απ. Βακαλόπουλου, Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 310.

Κείμενο Β

Από την άλλη πλευρά, ο δηλιγιαννισμός, ή μάλλον ο αντι-τρικουπισμός, αποτελούσε ένα κίνημα όχι λιγότερο νέο από το προηγούμενο [...]. Οί αντιτρικουπικοί δεν ήταν έναντίον του κεφαλαίου, αλλά ήθελαν να το θέσουν υπό τον έλεγχο της κρατικής μηχανής. Στιγματίζουν με ύστερικό πάθος την κερδοσκοπία, το χρηματιστήριο, το χρηματικό κεφάλαιο, το χρηματικό πλούτο, την τοκογλυφία, την τραπεζική παντοδυναμία. Κήρυσσαν τον πόλεμο στους ξένους, στην Ευρώπη, στους πλούσιους Έλληνες της διασποράς. Παρόλα αυτά, ήταν υπέρ των παραγωγικών επενδύσεων, μέσα από έναν κατάλληλο κυβερνητικό προσανατολισμό. Ακόμα και παλιές οικογένειες κοτζαμπάσηδων και «τζακιών» που ξέπεσαν, έρχονταν να συμπαραταχθούν στα πλαίσια της αντι-τρικουπικής παρατάξεως.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΔ', σελ. 22 – 23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2005)

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε τα προγράμματα και τις αντιλήψεις του Χαρίλαου Τρικούπη και του Θεόδωρου Δηλιγιάννη για την οργάνωση και τη λειτουργία του κράτους.

Η αντίθεση ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο πολιτικούς δεν μπορούσε να γίνει μεγαλύτερη. Ο Τρικούπης ήταν ένας δυτικόφιλος μεταρρυθμιστής, ανυπόμονος να στερεώσει και να αναπτύξει την Ελλάδα οικονομικά και πολιτικά, πριν εμπλακεί σε ιρρεδεντιστικές¹¹ περιπέτειες. Ο Δηλιγιάννης όμως, απόγονος μιας εξέχουσας οικογένειας της Πελοποννήσου ήταν ένας αποφασισμένος υποστηρικτής της «Μεγάλης Ιδέας».

Richard Clogg, *Σύντομη Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*, σελ. 136, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1999.

Το πρόγραμμα του κ. Δηλιγιάννη, ως εξηγγέληθαι εις την Βουλήν, δύναται να συνοψισθή εις ολίγας λέξεις. Θα προσπαθήση, ειρωνεύοντο οι αντίπαλοί του, ο άνθρωπος να καταστρέψη εν διαστήματι ολίγων μηνών ό,τι ανιδρύθη διά τόσων κόπων εν διαστήματι μιας τριετίας, και να διαγράψη εκ του βίου της Ελλάδος μίαν όλην νομοθετικήν περίοδον, την γονιμωτάτην [...]. Είναι γεγονός ότι ο Δηλιγιάννης, ασχολούμενος με καθαρώς μικροκομματικά ζητήματα, ήτο πάντοτε ικανός να ζημιώσει το γενικώτερον συμφέρον [...]. Ο Θ. Δηλιγιάννης απέβλεπεν εις την πολιτικήν περισυλλογήν. Φαίνεται δε ότι μεταξύ των οικονομικών τας οποίας απεφάσισεν ήτο και ο περιορισμός κονδυλίων εξυπηρετούντων κατ' εξοχήν εθνικούς σκοπούς.

Σπ. Β. Μαρκεζίνη, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τεύχος 5, σελ. 102, Πάπυρος Πρεσ Ε.Π.Ε., Αθήνα 1966.

¹¹ ιρρεδεντισμός = αλυτρωτισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2014 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2014)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να παρουσιάσετε:

- α. τις αντιλήψεις του Χ. Τρικούπη όσον αφορά το κράτος, τη διοίκηση και την οικονομία, αντιπαραβάλλοντάς τες με τις αντίστοιχες του πολιτικού του αντιπάλου Θ. Δηλιγιάννη και**
- β. τις προσπάθειες που κατέβαλλε ο Χ. Τρικούπης, ως πρωθυπουργός, για την υλοποίηση αυτών των αντιλήψεων.**

Κείμενο Α

[...] Η νέα Βουλή άρχισε τις εργασίες της στις 26 Φλεβάρη 1882 [...]. Ο νέος πρωθυπουργός [Χαρίλαος Τρικούπης] στον προγραμματικό του λόγο είπε:

«Τὸ πρόγραμμα ἡμῶν [...] ζητεῖ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου. Ἡ κοινωνία ζητεῖ φραγμοὺς κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν τῆς κυβερνήσεως, κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν παντός ἰσχύοντος, κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν τῆς Βουλῆς. Ὅτι πρέπει νὰ ἐπιζητῶμεν σήμερον εἶναι οὐχὶ ἐπίδειξις πλαστοῦ ἰσοζυγίου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπιζητῶμεν σήμερον ἐν τῇ πολιτικῇ τοῦ κράτους τὴν ὁδόν, ἣτις θέλει φέρει εἰς τὸ ἰσοζύγιον, ἐὰν ἐμμείνωμεν ἀκραδάντως ἐν αὐτῇ. Ὀφείλομεν ἐν τῇ διαρρυθμίσει τῶν οἰκονομικῶν νὰ ἐπιζητήσωμεν αὐτὴν διὰ τῆς ὅσον [δυνατόν] ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν, ἐπιτρεπούσης ὅμως πλήρη τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, τῶν πόρων τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῶν πόρων τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο πᾶσα θυσία, τὴν ὁποίαν ἠθέλομεν ζητήσῃ παρὰ τῆς Βουλῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνισχύσεως τῶν βιομηχανικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, τῆς συγκοινωνίας καὶ πάντων δι’ ὧν προάγεται ἡ ὑλικὴ δύναμις, θέλει ψηφισθῇ...».

Γ. Κορδάτου, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, τ. XII, σ. 382, στο Κ.Ε.Ε., *Αξιολόγηση των μαθητών στο μάθημα*
Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, τχ. πρώτο, Αθήνα 1999, σσ. 55-56.

Κείμενο Β

[...] Το δημοσιονομικό πρόγραμμα του Δηλιγιάννη μπορεί να συνοψισθεί σε δύο βασικές κατευθυντήριες ιδέες: Η πρώτη [...] επαναλαμβάνεται σε όλα τα προεκλογικά και μετεκλογικά προγράμματα του δηλιγιαννισμού της εικοσαετίας 1885-1905: οικονομία στις δημόσιες δαπάνες, που θα προκαλέσει ελάττωση της φορολογικής επιβαρύνσεως και θα αποτελέσει κίνητρο για τη σταδιακή, φυσική, αύξηση της εγχώριας παραγωγής

από όλους τους παράγοντες του ενεργού οικονομικά πληθυσμού. Η δεύτερη, η έννοια της εθνικής εργασίας, που αναπτύσσει τις δυνατότητές της κάτω από τη σκέπη της κρατικής πολιτικής λιτότητας και στον τομέα των κρατικών δαπανών, αλλά και στο φορολογικό τομέα, σε τρόπο ώστε το κοινωνικό σώμα, χωρίς ταξικές διακρίσεις, να βρίσκεται σε στενή συνεργασία με το κράτος, είναι μια καινούργια ιδέα [...].

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*, τ. Ι Δ,
Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2002, σ.181.

Κείμενο Γ

[...] Για την κατασκευή των σιδηροδρόμων το κράτος διέθεσε συνολικά το 68% των αναγκαίων πόρων από δάνεια, από τα οποία πάλι το 74% αντλήθηκε από τις διεθνείς χρηματαγορές [...]. Αυτή η οικονομική και δημοσιονομική πολιτική είχε ως αποτέλεσμα μια αυξανόμενη και για τα ελληνικά δεδομένα ασυνήθιστα υψηλή επιβάρυνση των φορολογουμένων.

[...] Όσο για τη φορολογική δικαιοσύνη πρέπει να διαπιστώσουμε ότι τα μερίσματα των μετοχών δεν επιβαρύνονταν καθόλου, ενώ άλλα έσοδα από κεφάλαιο καθώς και τα κέρδη των τραπεζών φορολογούνταν ελάχιστα, για να υπάρχουν κίνητρα για μεταφορά κεφαλαίων στην Ελλάδα. Τα φορολογικά βάρη έφεραν οι καταναλωτές μέσω των έμμεσων φόρων [...]. Σε αυτά προστίθενταν οι δασμοί που επιβάλλονταν κυρίως με εισπρακτικά κριτήρια. Το ποσοστό των έμμεσων φόρων στα δημόσια έσοδα αυξήθηκε πάντως από 50% το 1863 σε 68% το 1890, ενώ το ποσοστό των εσόδων από τη φορολόγηση αγροτικών προϊόντων μειώθηκε στο ίδιο διάστημα από 48% σε 22%.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, μτφ. Θ. Παρασκευόπουλος, τ. Α,
Αθήνα, 2006, σσ. 572-574.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

1. Η εδραίωση του δικομματισμού

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2016 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2016)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στην ασάφεια του ελληνικού συντάγματος του 1864, ως προς την ανάθεση της εντολής για σχηματισμό κυβέρνησης, και στο πρόβλημα που αυτή προκαλούσε.
- β. στη ρύθμιση με την οποία επιχειρήθηκε η επίλυση του προβλήματος και στις συνέπειές της στο κοινοβουλευτικό σύστημα

Κείμενο Α

Λίγες μέρες μετά το όργιο της εκλογικής νοθείας, στις 29 Ιουνίου 1874, τυπώνεται στην εφημερίδα *Καιροί* το πολιτικό Κατηγορώ του Χαρίλαου Τρικούπη, υπό τον οικείο πλέον τίτλο «Τις πταίει». [...]. [Σύμφωνα με τον Τρικούπη] αποκλειστικός υπεύθυνος της παρατεταμένης πολιτικής κρίσης που μαστίζει τον τόπο είναι ο θρόνος, «το στοιχείον εις το οποίον διά της διαστροφής των συνταγματικών ημών θεσμών συνεκεντρώθη ολόκληρος η εξουσία». Ο Τρικούπης αποδοκιμάζει οποιαδήποτε άλλη εκδοχή, που θα επέριπτε ευθύνες στο λαό ή στα πολιτικά κόμματα: για το Μεσολογγίτη πολιτικό, το μεν έθνος βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα «της υποταγής εις την αυθαιρεσίαν ή της επαναστάσεως», οι δε πολιτικοί είναι ανίκανοι να αντικρούσουν τον απόλυτα μοναρχικό τρόπο διακυβέρνησης που έχει επιλέξει το στέμμα, εκτός από αυτούς που συνηγορούν και υποθάλλουν τη βασιλική αυταρχικότητα.

Η αιχμηρή πολιτική θέση του Τρικούπη ολοκληρώνεται με το εξής συμπέρασμα: ο σχηματισμός κυβερνήσεων πλειοψηφίας και η διαμόρφωση δικομματικού συστήματος είναι η μόνη θεραπεία της νόσου, αυτή που απομακρύνει το έθνος από την επαναστατική, λανθασμένη και ριψοκίνδυνη, κατά την άποψή του, προοπτική.

Ν. Μαρωνίτη, «Η εποχή του Γεωργίου Α'. Πολιτική ανανέωση και αλυτρωτισμός», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ.5, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 14.

Κείμενο Β

Όπως πλήρως υπήρξεν ο προς τα δικαιώματα του λαού περί την εκλογήν των βουλευτών σεβασμός της κυβερνήσεώς μου, ούτως ενδελεχής θέλει είσθαι η παρ' εμού αναγνώρισις των από του γράμματος και του πνεύματος του συντάγματος

στηριζομένων προνομίων των εκλεκτών του Έθνους. Αι προνομίαι αύται της Βουλής ανταποκρίνονται προς καθήκοντα επιβαλλόμενα εις αυτήν. Απαιτών ως απαραίτητον προσόν των καλουμένων παρ' εμού εις την κυβέρνησιν του τόπου την δεδηλωμένην προς αυτούς εμπιστοσύνην της πλειονοψηφίας των αντιπροσώπων του Έθνους, απεκδέχομαι¹² ίνα η Βουλή καθιστά εφικτήν την ύπαρξιν του προσόντος τούτου, ου άνευ αποβαίνει αδύνατος η εναρμόνιος λειτουργία του πολιτεύματος.

Βασιλικός Λόγος στη Βουλή, 11 Αυγούστου 1875, στο Βιβλίο μαθητή *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου*, Αθήνα, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2015, σ. 79.

¹² απεκδέχομαι: προσδοκώ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

2. Η οργάνωση των κομμάτων κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2008)

Αφού αξιοποιήσετε τις πληροφορίες από το ακόλουθο κείμενο και τις συνδυάσετε με τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στα εξής:

- α. Στη συγκρότηση των κομμάτων κατά τη δεκαετία του 1880 και στην οργάνωσή τους σε επίπεδο βάσης.
- β. Στα κριτήρια επιλογής των υποψηφίων βουλευτών και στην κοινωνική τους προέλευση.

Κείμενο

Η πολιτική υπήρξε ο ιμάντας που κινούσε τη στελέχωση των δημόσιων υπηρεσιών, ο τροφοδότης του δημοσίου με τους θεσισθήρες πελάτες των πολιτικών, το όχημα που οδηγούσε στη γη της επαγγελίας. Όλοι θεωρητικά μπορούσαν να διεκδικήσουν ή να ονειρευτούν μια θέση στον επίγειο παράδεισο, λίγοι όμως κατόρθωναν να την κερδίσουν, όχι απαραίτητα όσοι διέθεταν τα απαιτούμενα προσόντα, αλλά οι «φίλοι» του πολιτευτή ή του βουλευτή. Ο βουλευτής, με την ιδιότητα του μεσάζοντα μεταξύ της εξουσίας και των αρχομένων εκλογέων του, είχε την ανάγκη «φίλων», πελατών που αποτελούσαν τα ερείσματά του. Η προκήρυξη εκλογών κινητοποιούσε τον κύκλο των φίλων του υποψήφιου βουλευτή, τον μηχανισμό εκείνο χωρίς τον οποίο δεν ήταν σε θέση να κατακτήσει την επίζηλη έδρα στη Βουλή. Οι λόγοι στις πλατείες και το κομματικό χρίσμα συνέβαλλαν στην προβολή του υποψήφιου, απαραίτητος όμως ήταν ο κύκλος των πολιτικών φίλων, αυτών που έργο τους ήταν να εκπονήσουν το σχέδιο της εξασφάλισης των ψήφων, να επισκεφθούν τους δικούς τους «φίλους» και τους ψηφοφόρους, να διερευνήσουν τις ανάγκες του καθενός και να δώσουν στον καθένα τις δέουσες υποσχέσεις, να τους δελεάσουν με την προσφορά των αναμενόμενων κατά περίπτωση ευεργετημάτων όταν ερχόταν ο εκλεκτός τους εν τη βασιλεία του.

Θάνος Βερέμης – Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Καστανιώτη, [Αθήνα 2006], σ. 150.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

3. Από τη χρεοκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (1893 – 1909)

(Εξετάσεις Ομογενών 2008)

Αντλώντας στοιχεία από το ακόλουθο απόσπασμα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε τα χαρακτηριστικά και τις επιδιώξεις του κινήματος, που εκδηλώθηκε στο Γουδί στις 15 Αυγούστου 1909 με οργανωτικό φορέα το Στρατιωτικό Σύνδεσμο, καθώς επίσης να δώσετε και το γενικότερο περίγραμμα των επόμενων πρωτοβουλιών του Στρατιωτικού Συνδέσμου μέχρι τη διάλυσή του.

Κείμενο

Τή νύχτα της 14ης πρὸς τὴ 15ῃ Αὐγούστου 1909 συγκεντρώθηκαν στοὺς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, στοὺς στρατῶνες τοῦ Γουδί, 250 ἀξιωματικοὶ καὶ 2.000 περίπου ὀπλίτες, κατὰ τὸν Ἀλ. Μαζαράκη, ἢ 449 ἀξιωματικοὶ καὶ 2.546 ὀπλίτες, κατὰ τὸν Ἀσπρέα, καθὼς καὶ μερικοὶ χωροφύλακες καὶ πολίτες καὶ διακήρυξαν, χωρὶς ἰδιαίτερη μαχητικότητα, τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὴν κυβέρνησι, ὑποστηρίζοντας τὸ πρόγραμμα τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου», πού τοὺς εἶχε καλέσει νὰ συμπαρασταθοῦν στοὺς στόχους του.

Τὸ πρόγραμμα αὐτό, διατυπωμένο σὲ ἥπιο τόνο γιὰ «ἐπαναστατικὴ» προκήρυξη, ἐξέφραζε γενικὲς εὐχὲς γιὰ τὴ βελτίωσι τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς παιδείας, καθὼς καὶ τὴν κατάργησι «τῆς ἀπαισίας συναλλαγῆς» – εὐχὲς πού ἀσφαλῶς ἔβρισκαν σύμφωνο τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων. Ἀπαριθμοῦσε ἐπίσης μὲ σαφήνεια ποιὲς ριζοσπαστικὲς ἐνέργειες δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιχειρηθοῦν ἀπὸ τὸ «Σύνδεσμο»: 1) τὴν κατάργησι τῆς δυναστείας ἢ τὴν ἀντικατάστασι τοῦ βασιλιᾶ, 2) τὴν ἐγκαθίδρυσιν στρατοκρατίας ἢ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ συντάγματος, 3) τὴν κατάργησι τῆς κυβερνήσεως, 4) τὴν αὐξηση ἢ τὴν ἀπομάκρυνσι στελεχῶν τοῦ στρατοῦ ἢ τοῦ ναυτικοῦ [...].

Τὸ πρωὶ τῆς 15^{ης} Αὐγούστου ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας, ἀφυπνιζόταν μὲ ἐκπληξη ἀπὸ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ κινήματος. Ἀκόμη καὶ τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡ πολιτικὴ ἡγεσία τῆς χώρας δὲν εἶχαν προβλέψει τόσο ριζικὴ ἐνέργεια ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς. Πολλοὶ ἀναρωτήθηκαν τὴ στιγμὴ ἐκείνη γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου» καὶ τοὺς πραγματικούς στόχους τῆς ἡγεσίας του. Οἱ περισσότεροι προτίμησαν νὰ περιμένουν τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναμετρήσεως τῶν κινηματιῶν μὲ τὴν ἐξουσία πρὶν πάρουν θέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

3. Από τη χρεοκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (1893 – 1909)

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2008)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- α. Σε ποιους τομείς αναφέρονται τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου;
- β. Ποιες είναι οι συγκεκριμένες προτάσεις του Στρατιωτικού Συνδέσμου σχετικά με τα οικονομικά του κράτους;

Κείμενο

Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί όπως η Θρησκεία μας υψωθεί εις τον εμπρέποντα ιερόν προορισμόν της, όπως η Διοίκησης της χώρας καταστή χρηστή και έντιμος, όπως η Δικαιοσύνη απονέμηται ταχέως μετ' αμεροληψίας και ισότητος προς άπαντας εν γένει τους πολίτας αδιακρίτως τάξεως, όπως η Εκπαίδευσις του Λαού καταστή λυσιτελής δια τον πρακτικόν βίον και τας στρατιωτικές ανάγκας της χώρας, όπως η ζωή, η τιμή και η περιουσία των πολιτών εξασφαλισθώσιν, και τέλος όπως τα οικονομικά ανορθωθώσι, λαμβανομένων των απαιτουμένων μέτρων προς λελογισμένην διαρύθμισιν των εσόδων και εξόδων του κράτους, ώστε αφ' ενός μεν ο σχεδόν πενόμενος ελληνικός λαός ανακουφισθή εκ των επαχθών φόρων, ους ήδη καταβάλλει και οίτινες ασπλάχνως κατασπαταλώνται προς διατήρησιν πολυτελών και περιττών υπηρεσιών και υπαλλήλων, χάριν της απαισίας συναλλαγής, αφ' ετέρου δε καθορισθώσι θετικώς τα όρια εντός των οποίων δύνανται ν' αυξηθώσιν αι δαπάναι δια την στρατιωτικήν της χώρας παρασκευήν και δια την συντήρησιν του στρατού και του στόλου εν ειρήνη.

Νικ. Ζορμπά, Απομνημονεύματα, σελ. 17 (1925).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

3. Από τη χρεοκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (1893 – 1909)

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2006)

Χρησιμοποιώντας σχετικά χωρία από τα πιο κάτω κείμενα και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις να επισημάνετε τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που συνέβαλαν, μετά το 1893, στην εκδήλωση του κινήματος του Στρατιωτικού Συνδέσμου στο Γουδί.

Κείμενο Α

Αναμφίβολο είναι πως το Γουδί βρήκε λαϊκή ανταπόκριση, πως απάντησε πράγματι σε κάποιες κοινωνικές αναζητήσεις. Η μεγάλη δε λαϊκή συγκέντρωση συμπαραστάσης της 14.09.1909 που οργανώθηκε από βιομήχανους, έμπορους, βιοτέχνες, ελεύθερους επαγγελματίες κ.τ.λ. (...) πρόβαλε και καθαρά αστικές διεκδικήσεις, όπως προστασία της παραγωγής, δίωξη της τοκογλυφίας, προοδευτικότητα των φόρων, πάταξη της μεροληψίας και της πολιτικής φαυλότητας, σε σχέση, ιδιαίτερα, με τους διορισμούς στο δημόσιο οπαδών του κυβερνώντος κόμματος, κ.τ.λ.

Θ. Διαμαντόπουλος, Η ελληνική πολιτική ζωή: εικοστός αιώνας, Αθήνα, 1997 σ. 65

Κείμενο Β

Ψήφισμα των επαγγελματικών σωματείων Αθηνών – Πειραιώς την ημέρα του συλλαλητηρίου

Ο Λαός των Αθηνών και του Πειραιώς εις πάνδημον συνελθών συλλαλητήριον, ίνα σκεφθή περί των Κοινών, ήτοι περί γενικής των κακώς εχόντων ανορθώσεως, πολιτικής τε και στρατιωτικής, ην από μακρού ήδη χρόνου επόθησε και εξήτησε και την οποίαν το κίνημα της 15 Αυγούστου ανέλαβε να πραγματοποιήση αποβλέπων εις το ότι τα έννομα συμφέροντα και δικαιώματά του ουσιωδώς εθυσιάσθησαν υπό το ευπρόσωπον κάλυμμα ελευτέρου πολιτεύματος, των αντιπροσώπων αυτού μεταβληθέντων εις ιδιοτελή ολιγαρχίαν, αντικαταστήσασαν τον Νόμον δια της θελήσεώς της, συνεταιρισθείσαν δε μετ' αφορολογήτου πλουτοκρατίας, ενώ αυτός στενάζει υπό το βάρος των αδικωτάτων φόρων (...) χωρίς ν' απολαμβάνη ως αντάλλαγμα την ασφάλειαν της ζωής, τιμής και ιδιοκτησίας του (...) Αξιοί να ίδη την Κυβέρνησιν υποβάλλουσιν το ταχύτερον εις την Βουλήν και ταύτην ψηφίζουσιν άρτιον σύστημα νομοθεσίας, υπό το πνεύμα πολέμου κατά της συναλλαγής, ανορθώσεως όλων των κλάδων της διοικήσεως και προστασίας της παραγωγής, ιδία δε (...) Να ληφθή πρόνοια περί βελτιώσεως της τύχης του εργάτου,

δουλεύοντος ήδη την χειρίστην των δουλειών προς το κεφάλαιον δι' έλλειψιν παντός προστατευτικού αυτού νόμου.

Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, Ε', σ. 132 – 134.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

3. Από τη χρεοκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (1893 – 1909)

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2017)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να αναφερθείτε:

- α. στα οικονομικοκοινωνικά, πολιτικά και θεσμικά αίτια που οδήγησαν στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί, και στο πώς αυτά εκφράστηκαν μέσα από τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου,
- β. στον ρόλο του Στρατιωτικού Συνδέσμου στην προώθηση του νομοθετικού έργου της Βουλής μέχρι τη διάλυση αυτού.

Κείμενο Α

Τα άρθρα στον Τύπο αυτής της περιόδου είναι πολύ διαφωτιστικά. Ένα κύριο άρθρο του Γαβριηλίδη¹³, γραμμένο πριν από το κίνημα, λέει: [...] «Η Ειρηνική Επανάστασις πρόκειται λοιπόν να εκτοπίση την κρατούσαν διεφθαρμένην ολιγαρχίαν, διά την οποίαν δεν υπάρχουν συμφέροντα αγροτικά, ούτε συμφέροντα εμπορικά, ούτε συμφέροντα βιομηχανικά, ούτε συμφέροντα κτηματικά, ούτε συμφέροντα εξυγιάνσεως και ρωμαλεώσεως¹⁴ της φυλής, ούτε συμφέροντα εθνικά, ούτε ανάγκαι στρατού και στόλου πραγματικού....».

Γιώργος Δερτιλής, *Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση, 1880-1909*, Αθήνα, Εξάντας, 1977, σ.180.

Κείμενο Β

Η δυσαρέσκεια των αξιωματικών εναντίον του διαδόχου Κωνσταντίνου, που σωβούσε από το 1897, αναζωπυρώθηκε το 1908-09 από μια ποικιλία παραγόντων για τους οποίους δεν ήταν βέβαια πάντοτε υπεύθυνος ο θρόνος.

Τα πλήγματα, που δέχθηκε η εθνική οικονομία το 1908 από την αδυναμία διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων και από μια κακή συγκομιδή [...]. Η άκαιρη επιβολή νέων φόρων από την κυβέρνηση εξάλλου έκανε ακόμη πιο δύσκολη τη θέση των τάξεων [...]. Η οικονομική δυσπραγία έθιξε όλους τους μισθωτούς και συνεπώς τους αξιωματικούς, που επίσης βασιζόνταν συνήθως σε οικογενειακούς πόρους για να συμπληρώσουν το

¹³ Βλάσης Γαβριηλίδης, Εκδότης της Εφημερίδας Ακρόπολις

¹⁴ ενίσχυσης, ισχυροποίησης

εισόδημά τους. Έτσι στους εθνικούς λόγους για τη δυσαρέσκεια των αξιωματικών προστέθηκαν ακόμα και επαγγελματικοί και οικονομικοί.

Θάνος Βερέμης, «Το Στρατιωτικό κίνημα του 1909», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.ΙΔ', *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 259.

Κείμενο Γ

Προκήρυξη του Στρατιωτικού Συνδέσμου την ημέρα του Κινήματος

Προς την Α.Μ. τον Βασιλέα, την Κυβέρνησιν και τον Ελληνικόν Λαόν,

Η πατρίς μας ευρίσκεται υπό δυσχερεστάτας περιστάσεις, το δε επίσημον κράτος υβρισθέν και ταπεινωθέν, αδυνατεί να κινηθή προς άμυναν των δικαίων του... Ο Σύνδεσμος των αξιωματικών του Εθνικού Στρατού της Ξηράς και του Ναυτικού... προβαίνει εις την υποβολήν ιεράς παρακλήσεως προς τον Βασιλέα... και προς την Κυβέρνησιν του, όπως ολοψύχως επιδοθώσιν εις την άμεσον και ταχείαν ανόρθωσιν των κακώς εν γένει εχόντων, ιδία δε των του Στρατού και του Ναυτικού... πρέπει, χάριν αυτού του συμφέροντος της Δυναστείας, όπως ο τε Διάδοχος και οι Βασιλόπαιδες, απόσχωσι της ενεργού και διοικητικής εν τω στρατώ και τω ναυτικώ υπηρεσίας [...]. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί όπως η Θρησκεία μας υψωθή εις τον εμπρέποντα ιερόν προορισμόν της, όπως η Διοίκησις της Χώρας καταστή¹⁵ χρηστή και έντιμος, όπως η Δικαιοσύνη απονέμηται ταχέως μετ' αμεροληψίας και ισότητος προς άπαντας εν γένει τους πολίτας αδιακρίτως τάξεως, όπως η Εκπαίδευσις του Λαού καταστή λυσιτελής¹⁶ δια τον πρακτικόν βίον και τας στρατιωτικάς ανάγκας της Χώρας, όπως η ζωή, η τιμή και η περιουσία των πολιτών εξασφαλισθώσιν, και τέλος όπως τα οικονομικά ανορθωθώσι...

Γιάννης Κορδάτος: *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, τ. Ε', σ. 114 – 117, στο σχολικό βιβλίο *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Γενικού Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», 2014, σ. 88 .

¹⁵ γίνει

¹⁶ ωφέλιμη, χρήσιμη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909)

3. Από τη χρεοκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (1893 – 1909)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να αναφερθείτε:

- α. στα οικονομικοκοινωνικά, πολιτικά και θεσμικά αίτια που οδήγησαν στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί, και στο πώς αυτά εκφράστηκαν μέσα από τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου,
- β. στο πώς αυτά εκφράστηκαν μέσα από τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.

Κείμενο Α

Η δυσαρέσκεια των αξιωματικών εναντίον του διαδόχου Κωνσταντίνου, που σωβούσε από το 1897, αναζωπυρώθηκε το 1908-09 από μια ποικιλία παραγόντων για τους οποίους δεν ήταν βέβαια πάντοτε υπεύθυνος ο θρόνος.

Τα πλήγματα, που δέχθηκε η εθνική οικονομία το 1908 από την αδυναμία διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων και από μια κακή συγκομιδή [...]. Η άκαιρη επιβολή νέων φόρων από την κυβέρνηση εξάλλου έκανε ακόμη πιο δύσκολη τη θέση των τάξεων [...]. Η οικονομική δυσπραγία έθιξε όλους τους μισθωτούς και συνεπώς τους αξιωματικούς, που επίσης βασιζόνταν συνήθως σε οικογενειακούς πόρους για να συμπληρώσουν το εισόδημά τους. Έτσι στους εθνικούς λόγους για τη δυσαρέσκεια των αξιωματικών προστέθηκαν ακόμα και επαγγελματικοί και οικονομικοί.

Θάνος Βερέμης, «Το Στρατιωτικό κίνημα του 1909», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.ΙΔ', *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 259.

Κείμενο Β

Προκήρυξη του Στρατιωτικού Συνδέσμου την ημέρα του Κινήματος

Προς την Α.Μ. τον Βασιλέα, την Κυβέρνησιν και τον Ελληνικόν Λαόν,

Η πατρίς μας ευρίσκεται υπό δυσχερεστάτας περιστάσεις, το δε επίσημον κράτος υβρισθέν και ταπεινωθέν, αδυνατεί να κινηθή προς άμυναν των δικαίων του... Ο Σύνδεσμος των αξιωματικών του Εθνικού Στρατού της Ξηράς και του Ναυτικού... προβαίνει εις την υποβολήν ιεράς παρακλήσεως προς τον Βασιλέα... και προς την Κυβερνήσιν του, όπως ολοψύχως επιδοθώσιν εις την άμεσον και ταχείαν ανόρθωσιν των κακώς εν γένει εχόντων, ιδία δε των του Στρατού και του Ναυτικού... πρέπει, χάριν αυτού

του συμφέροντος της Δυναστείας, όπως ο τε Διάδοχος και οι Βασιλόπαιδες, απόσχωσι της ενεργού και διοικητικής εν τω στρατώ και τω ναυτικώ υπηρεσίας [...]. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί όπως η Θρησκεία μας υψωθή εις τον εμπρέποντα ιερόν προορισμόν της, όπως η Διοίκησις της Χώρας καταστή¹⁷ χρηστή και έντιμος, όπως η Δικαιοσύνη απονέμηται ταχέως μετ' αμεροληψίας και ισότητος προς άπαντας εν γένει τους πολίτας αδιακρίτως τάξεως, όπως η Εκπαίδευσις του Λαού καταστή λυσιτελής¹⁸ δια τον πρακτικόν βίον και τας στρατιωτικές ανάγκας της Χώρας, όπως η ζωή, η τιμή και η περιουσία των πολιτών εξασφαλισθώσιν, και τέλος όπως τα οικονομικά ανορθωθώσι...

Γιάννης Κορδάτος: *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, τ. Ε', σ. 114-117, στο σχολικό βιβλίο *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Γενικού Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», 2014, σ. 88 .

¹⁷ γίνει

¹⁸ ωφέλιμη, χρήσιμη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2019)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α. Ποια αιτήματα υποστήριξαν οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι στις εκλογές της 8ης Αυγούστου 1910; (μονάδες 16)
- β. Ποιες ήταν οι πολιτικές εξελίξεις μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων, κατά το διάστημα από τον Αύγουστο 1910 μέχρι τον Νοέμβριο 1910; (μονάδες 9)

Κείμενο Α

Ψήφισμα των επαγγελματικών σωματείων Αθηνών – Πειραιώς την ημέρα του συλλαλητηρίου

«Ο Λαός των Αθηνών και του Πειραιώς εις πάνδημον συνελθών συλλαλητήριον [...] αξιόι να ίδη την Κυβέρνησιν υποβάλλουσιν το ταχύτερον εις την Βουλήν και ταύτην ψηφίζουσιν άρτιον σύστημα νομοθεσίας, υπό το πνεύμα πολέμου κατά της συναλλαγής, ανορθώσεως όλων των κλάδων της διοικήσεως και προστασίας της παραγωγής, ιδία δε [...] να ληφθή πρόνοια περί βελτιώσεως της τύχης του εργάτου, δουλεύοντος ήδη την χειρίστην των δουλειών προς το κεφάλαιον δι' έλλειψιν παντός προστατευτικού αυτού νόμου».

Πηγή: Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, τόμ. 5, σ.132 – 134 παρατίθεται στο: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ Γενικού Λυκείου*, Αθήνα 2018, σ. 88.

Κείμενο Β

Από το 1900, και κυρίως από το 1905 και μετά, η Θεσσαλία δονείται από τους αγώνες των αγροτών [...]. Διαπρεπείς προσωπικότητες υποστηρίζουν συστηματικά τα αιτήματα των κολίγων [...]. Εφημερίδες συμπαρίστανται στον αγώνα με τη δημοσίευση μαχητικών άρθρων φιλαγροτιστών. Η ωρίμανση των κοινωνικών αγώνων οδηγεί στη δημιουργία γεωργικών συλλόγων, κτηματικών ενώσεων, σωματείων, κ.λπ. [...]. Μέσα από τις διάφορες κινητοποιήσεις, συλλαλητήρια, διαμαρτυρίες κ.ά., που συντονίζονταν από τις οργανώσεις στις μεγάλες πόλεις της Θεσσαλίας, προβάλλονται νέες μαχητικότερες διεκδικήσεις [...]. Με τη σταδιακή ωρίμανση του αγροτικού κινήματος και τη διαμόρφωση του ευρύτατου κοινωνικού συνασπισμού, κατά την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα,

προβάλλεται το αίτημα για απαλλοτρίωση της γης.

Καίτη Αρώνη – Τσίχλη, «Το αγροτικό ζήτημα», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τόμ. 5, εκδ. Τα Νέα – Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 89.

Κείμενο Γ

Ο Βενιζέλος, βγήκε πρώτος στα αποτελέσματα της περιοχής Αττικής-Βοιωτίας (στις εκλογές του Αυγούστου 1910. [...]. Η εκτίμηση που έτρεφαν γι' αυτόν στην Ελλάδα ήταν τεράστια. Πολλοί από τους ανεξάρτητους έκλιναν να τον ακολουθήσουν ως ηγέτη και παρόλο που δεν αποτελούσαν συμπαγή ομάδα, είχαν σημειώσει νίκη εις βάρος των παραδοσιακών κομμάτων. Η νίκη αυτή προκάλεσε ανησυχίες στο παλαιό κοινωνικό κατεστημένο και στους κύκλους του παλατιού. Πίστευαν ότι, αν ο Βενιζέλος κέρδιζε την εξουσία, θα έκανε απευθείας επίθεση κατά της ιδιοκτησίας και του πλούτου, και θα τηρούσε εχθρική στάση απέναντι στη μοναρχία.

Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, μετάφραση Α. Ξανθόπουλος, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1984, σσ.277 – 278.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

((Εξετάσεις Ομογενών 2019))

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται παρακάτω, να απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα:

Ποιες ήταν οι πολιτικές εξελίξεις μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων, κατά το διάστημα από τον Αύγουστο 1910 μέχρι τον Νοέμβριο 1910;

Κείμενο

Ο Βενιζέλος, βγήκε πρώτος στα αποτελέσματα της περιοχής Αττικής-Βοιωτίας (στις εκλογές του Αυγούστου 1910. [...]). Η εκτίμηση που έτρεφαν γι' αυτόν στην Ελλάδα ήταν τεράστια. Πολλοί από τους ανεξάρτητους έκλιναν να τον ακολουθήσουν ως ηγέτη και, παρόλο που δεν αποτελούσαν συμπαγή ομάδα, είχαν σημειώσει νίκη εις βάρος των παραδοσιακών κομμάτων. Η νίκη αυτή προκάλεσε ανησυχίες στο παλαιό κοινωνικό κατεστημένο και στους κύκλους του παλατιού. Πίστευαν ότι, αν ο Βενιζέλος κέρδιζε την εξουσία, θα έκανε απευθείας επίθεση κατά της ιδιοκτησίας και του πλούτου, και θα τηρούσε εχθρική στάση απέναντι στη μοναρχία.

Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, μετάφραση Α. Ξανθόπουλος, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1984, σσ.277 – 278.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2004)

Λαμβάνοντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- α. Ποιες ήταν οι βασικές θέσεις του προγράμματος του Βενιζέλου και του κόμματος των Φιλελευθέρων;
- β. «... εις πάσαν περίστασιν θα είμαι το ασφαλέστερον έρεισμα της τάξεως και του κοινωνικού καθεστώτος». Τι εννοούσε ο Βενιζέλος με τη συγκεκριμένη αποστροφή του λόγου του;
- γ. Με ποιους νόμους επιχειρήθηκε το 1911 η μεταρρύθμιση του δημόσιου και ιδιωτικού βίου;

Κείμενο

Εγώ εις πάσαν περίστασιν – και το εγώ αυτό παρακαλώ να το σημειώσητε ως εκδηλούν την έννοιαν του κόμματος των Φιλελευθέρων και την Κυβέρνησιν, η οποία έχει την τιμήν να διευθύνει τας τύχας της Χώρας – εις πάσαν περίστασιν θα είμαι το ασφαλέστερον έρεισμα της τάξεως και του κοινωνικού καθεστώτος. Αλλά δεν θέλω το καθεστώς τούτο ακινητούν, δεν το θέλω μένον υπό την παλαιάν αυτού διαρρύθμισιν, όπως σωρευθή αιφνιδίως εις ερείπια, αλλά το θέλω ακολουθούν την πρόοδον, προσαρμοζόμενον προς τας καθ' ημέραν περιστάσεις, ίνα κατορθώση να βοηθήση το Κράτος τούτο να επιτελέση την υψηλήν αυτού αποστολήν.

Απόσπασμα από το λόγο που εκφώνησε ο Ελ. Βενιζέλος στη Βουλή στις 19.3.1911

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2020 – ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Ποιοί ήταν οι στόχοι και οι βασικές θέσεις του προγράμματος του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1910; (μονάδες 10)
- β. Ποιά ήταν η θέση του Ελευθερίου Βενιζέλου απέναντι στο πολιτειακό ζήτημα εκείνη την περίοδο; (μονάδες 8)
- γ. Ποιά ήταν η δομή, η οργάνωση και η φυσιογνωμία του βενιζελικού κόμματος; (μονάδες 7)

Κείμενο Α

Ο Κρης πολιτικός, ο οποίος εκλέχτηκε χωρίς να συμμετέχει στον προεκλογικό αγώνα, παραιτήθηκε στις 30 Αυγούστου από το αξίωμα του πρωθυπουργού της αυτόνομης Κρήτης και έξι ημέρες αργότερα έφτασε στον Πειραιά. Από το μπαλκόνι του «Grand Hôtel» στην Πλατεία Συντάγματος εκφώνησε στις 5 Σεπτεμβρίου την πασίγνωστη εκείνη προγραμματική ομιλία με την οποία παρουσιάστηκε ως «σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών» και όχι ως αρχηγός ενός νέου κόμματος – μόνο στη βουλή θα ιδρυόταν το κόμμα της ανανέωσης, όταν θα βρισκόταν μαζί με ομοφρονούντες [...]. Εντυπωσιάζει αμέσως η κυριαρχία των πλευρών του τεχνικού εκσυγχρονισμού του πολιτικού συστήματος και η προσπάθεια να σταθεροποιηθεί αυτό το πολιτικό σύστημα μέσω της περιορισμένης εξισορρόπησης των συμφερόντων των μεσαίων και των κατώτερων κοινωνικών ομάδων [...].

Πολλές μεταρρυθμίσεις θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα του επιχειρηματικού κόσμου, όπως κυρίως η μεταρρύθμιση του δικαίου, γιατί το εμπορικό δίκαιο προερχόταν από μια εποχή στην οποία δεν υπήρχαν ούτε ατμόπλοια ούτε σύγχρονες ασφαλιστικές εταιρείες ούτε ανώνυμες εταιρείες. Ο Βενιζέλος όμως επικρίνοντας το αναποτελεσματικό σύστημα δικαίου, τους πεπαλαιωμένους κανόνες δικαίου και την ελλιπή προστασία του πολίτη από την αδικία, δεν ανταποκρινόταν μόνο στις δικαϊκές προσδοκίες του επιχειρηματικού κόσμου, αλλά εξέφραζε ταυτόχρονα τον κοσμάκη, που σε αντίθεση με τον τραπεζίτη ή τον επιχειρηματία ήταν απροστάτευτος απέναντι στα κακώς κείμενα στη δικαιοσύνη.

Κείμενο Β

Το διαφαινόμενο νέο αδιέξοδο έλυσε και πάλι ο Βενιζέλος, που ήρθε οριστικά στην Αθήνα στις 5 Σεπτεμβρίου. Την ίδια μέρα εκφώνησε τον πρώτο του πολιτικό λόγο στην Ελλάδα, από εξώστη στην πλατεία Συντάγματος. Κατεξοχήν ιστορική στιγμή υπήρξε η αντιπαράθεσή του με μερίδα του συγκεντρωμένου πλήθους που φώναζε «Συντακτική!». Σώπασαν τελικά, όταν ο Βενιζέλος για τρίτη φορά επέμεινε ότι είχε προτείνει (τον Ιανουάριο) τη σύγκληση Αναθεωρητικής Βουλής. Στη συνέχεια αρνήθηκε ότι ήταν αντιδυναστικός.

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Ο Εθνικός Διχασμός 1915*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015, σ. 27 – 28.

Κείμενο Γ

Αφού κέρδισε έτσι τον λαό, ο Βενιζέλος ασχολήθηκε με την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης του στέμματος. Η σχέση του με τον Γεώργιο έγινε αμέσως φιλική. Ο ρεαλιστής άναξ¹⁹ κατάλαβε ότι ο πραγματιστής Κρητικός δεν έπασχε από ιδεοληψίες ούτε θυσιάξε τους κύριους στόχους του σε ιδεολογικές αντιμοναρχικές αγκυλώσεις. Ίσως κατάλαβε ότι η μέγιστη προτεραιότητα στη ζωή του Βενιζέλου ήταν να οδηγήσει τα οράματα του ελληνικού αλυτρωτισμού σε αίσιο πέρας. Όλα τα άλλα, ακόμη και ο εκσυγχρονισμός και η ανόρθωση, εξυπηρετούσαν τον στόχο αυτόν. Η ενότητα κυβέρνησης και θρόνου γινόταν για τον Βενιζέλο πρόσθετο όπλο εθνικής ομοψυχίας, που θα οδηγούσε στις διεκδικήσεις των Βαλκανικών Πολέμων ένα αδιαίρετο έθνος [...].

Το Κόμμα Φιλελευθέρων θα γίνει ίσως το πρώτο κόμμα αρχών στην Ελλάδα και θα αποκτήσει τοπικές λέσχες κατά το βρετανικό πρότυπο. Παρά το γεγονός ότι η επέκτασή του και οι οργανωτικές του βάσεις υπήρξαν εντυπωσιακές, παρέμεινε κόμμα στελεχών κι όχι μαζών.

Θάνος Βερέμης, *Ελευθέριος Βενιζέλος: Ο οραματιστής του εφικτού*, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2017, σσ. 53, 56.

¹⁹ άναξ = βασιλιάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Εξετάσεις Ομογενών 2020 – ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Ποιοί ήταν οι στόχοι και οι βασικές θέσεις του προγράμματος του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1910; (μονάδες 15)
- β. Ποιά ήταν η δομή, η οργάνωση και η φυσιογνωμία του βενιζελικού κόμματος; (μονάδες 10)

Κείμενο Α

Ο Κρης πολιτικός, ο οποίος εκλέχτηκε χωρίς να συμμετέχει στον προεκλογικό αγώνα, παραιτήθηκε στις 30 Αυγούστου από το αξίωμα του πρωθυπουργού της αυτόνομης Κρήτης και έξι ημέρες αργότερα έφτασε στον Πειραιά. Από το μπαλκόνι του «Grand Hôtel» στην Πλατεία Συντάγματος εκφώνησε στις 5 Σεπτεμβρίου την πασίγνωστη εκείνη προγραμματική ομιλία με την οποία παρουσιάστηκε ως «σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών» και όχι ως αρχηγός ενός νέου κόμματος – μόνο στη βουλή θα ιδρυόταν το κόμμα της ανανέωσης, όταν θα βρισκόταν μαζί με ομοφρονούντες [...]. Εντυπωσιάζει αμέσως η κυριαρχία των πλευρών του τεχνικού εκσυγχρονισμού του πολιτικού συστήματος και η προσπάθεια να σταθεροποιηθεί αυτό το πολιτικό σύστημα μέσω της περιορισμένης εξισορρόπησης των συμφερόντων των μεσαίων και των κατώτερων κοινωνικών ομάδων.

[...] Πολλές μεταρρυθμίσεις θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα του επιχειρηματικού κόσμου, όπως κυρίως η μεταρρύθμιση του δικαίου, γιατί το εμπορικό δίκαιο προερχόταν από μια εποχή στην οποία δεν υπήρχαν ούτε ατμόπλοια ούτε σύγχρονες ασφαλιστικές εταιρείες ούτε ανώνυμες εταιρείες. Ο Βενιζέλος όμως επικρίνοντας το αναποτελεσματικό σύστημα δικαίου, τους πεπαλαιωμένους κανόνες δικαίου και την ελλιπή προστασία του πολίτη από την αδικία, δεν ανταποκρινόταν μόνο στις δικαϊκές προσδοκίες του επιχειρηματικού κόσμου, αλλά εξέφραζε ταυτόχρονα τον κοσμάκη, που σε αντίθεση με τον τραπεζίτη ή τον επιχειρηματία ήταν απροστάτευτος απέναντι στα κακώς κείμενα στη δικαιοσύνη.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821 – 1936*, τόμ. Β', εκδόσεις ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2004. σ. 780.

Κείμενο Β

Αφού κέρδισε έτσι τον λαό, ο Βενιζέλος ασχολήθηκε με την εξασφάλιση της

εμπιστοσύνης του στέμματος. Η σχέση του με τον Γεώργιο έγινε αμέσως φιλική. Ο ρεαλιστής άναξ²⁰ κατάλαβε ότι ο πραγματιστής Κρητικός δεν έπασχε από ιδεοληψίες ούτε θυσίαζε τους κύριους στόχους του σε ιδεολογικές αντιμοναρχικές αγκυλώσεις. Ίσως κατάλαβε ότι η μέγιστη προτεραιότητα στη ζωή του Βενιζέλου ήταν να οδηγήσει τα οράματα του ελληνικού αλυτρωτισμού σε αίσιο πέρας. Όλα τα άλλα, ακόμη και ο εκσυγχρονισμός και η ανόρθωση, εξυπηρετούσαν τον στόχο αυτόν. Η ενότητα κυβέρνησης και θρόνου γινόταν για τον Βενιζέλο πρόσθετο όπλο εθνικής ομοψυχίας, που θα οδηγούσε στις διεκδικήσεις των Βαλκανικών Πολέμων ένα αδιαίρετο έθνος [...].

Το Κόμμα Φιλελευθέρων θα γίνει ίσως το πρώτο κόμμα αρχών στην Ελλάδα και θα αποκτήσει τοπικές λέσχες κατά το βρετανικό πρότυπο. Παρά το γεγονός ότι η επέκτασή του και οι οργανωτικές του βάσεις υπήρξαν εντυπωσιακές, παρέμεινε κόμμα στελεχών κι όχι μαζών.

Θάνος Βερέμης, *Ελευθέριος Βενιζέλος: Ο οραματιστής του εφικτού*, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2017, σσ. 53, 56.

²⁰ άναξ = βασιλιάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2011 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2011)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα δύο αποσπάσματα της ομιλίας του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πλατεία Συντάγματος (5 Σεπτεμβρίου 1910), να αναφερθείτε στις βασικές θέσεις του πολιτικού του προγράμματος.

Κείμενο Α

«Συμπολίται,

Γνωρίζετε ποία υπήρξαν τα αίτια, τα οποία προέκλεσαν την εξέγερσιν του Αυγούστου παρελθόντος έτους, επομένως δεν έχω ανάγκην να υπομνήσω αυτά εις υμάς δια μακρών... Αστική δικαιοσύνη εφαρμόζουσα προς ρύθμισιν των σχέσεων του συγχρόνου βίου νομοθεσίαν χρονολογουμένην από 15 και 20 αιώνων... Εμπορική νομοθεσία χρονολογουμένη από ενός αιώνος... Ποινική διαδικασία ήτις... κινείται βραδύτατα... Δημοσία εκπαίδευσις, ήτις... εκτρέφει δι' ανεπαρκούς άλλως τε μορφώσεως τροφίμους του προϋπολογισμού ανικάνους διά κάθε άλλο πλουτοπαραγωγόν επάγγελμα. Εκκλησία... περιοριζομένη εις ξηρούς τύπους... Έλλειψις αγροτικής ασφαλείας... Αδιαφορία εντελής προς τας εργατικές και αγροτικές τάξεις... Ανικανότης προς παρασκευήν αναλόγου προς τους πόρους της χώρας αλλά φερεγγύου και ετοιμοπολέμου πάντοτε στρατιωτικής δυνάμεως...».

Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, τ. Ε', σσ. 210 κ.ε.

Κείμενο Β

[...] Δέν ἔρχομαι ἐνταῦθα ὡς ἀρχηγός νέου καί ἐσχηματισμένου κόμματος. Ἐρχομαι ἀπλῶς σημαιοφόρος νέων πολιτικῶν ιδεῶν καί ὑπό τήν σημαίαν ταύτην καλῶ πάντας ἐκείνους, οἵτινες συμμερίζονται τὰς ιδέας ταύτας, ἐμπνέονται ἀπό τόν ἱερόν πόθον ν' ἀφιερώσωσι πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος, νά συντελέσωσιν εἰς τήν ἐπιτυχίαν τῶν ιδεῶν τούτων.

[...] Δεν παραγνωρίζω, συμπολίται, τὰς δυσχερείας κατὰ τῶν ὁποίων ἔχει νά παλαίσῃ ὁ ἀνορθωτικός ἀγών διὰ νά στεφθῇ ὑπό πλήρους ἐπιτυχίας. Ἀλλά πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι παρὰ τὴν φθοράν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ἣν ἀπειργάσθη τόσον μακρὰ κακοδιοίκησις, οἱ ὕλικοί καί ἠθικοί πόροι τοῦ ἔθνους εἶναι ἀκόμη τοσοῦτοι, ὥστε εἰς χεῖρας ἐμπνευσμένων ἐργατῶν τῆς ἀνορθώσεως νά ἀρκέσωσιν εἰς ἀναδημιουργίαν

Ἑλλάδος ἀνταποκρινομένης πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἱκανῆς νὰ ἐπισπάσῃ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ νὰ καταλάβῃ ἐντιμοτάτην θέσιν ἐν τῇ Οἰκογενείᾳ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, δυναμένης δὲ τέλος, ὅταν γίνῃ καὶ ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς ἰσχυρά, νὰ συντελέσῃ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Ἀνατολικῆς Εἰρήνης ὑπὸ ὅρους ἀσφαλίζοντας εἰς πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀνατολὴν λαοὺς τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν. (Ζητωκραυγαὶ καὶ παρατεταμένα χειροκροτήματα).

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Μελέτες καὶ Κείμενα γιὰ τὴν περίοδο 1909 - 1940*, Αθήνα - Κομοτηνὴ:

«Ἐκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα», χ.χ., σσ. 81 – 83.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Εξετάσεις Ομογενών 2014)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται να αναφερθείτε:

- α. στις θέσεις και τους στόχους του Ελευθερίου Βενιζέλου κατά την ομιλία του στην πλατεία Συντάγματος (5/9/1910) και
- β. στην υλοποίηση αυτών των θέσεων και στόχων με τις συνταγματικές τροποποιήσεις που ψηφίστηκαν το α' εξάμηνο του 1911.

Κείμενο Α

«Συμπολίται,

Γνωρίζετε ποία υπήρξαν τα αίτια, τα οποία προεκάλεσαν την εξέγερση του Αυγούστου παρελθόντος έτους, επομένως δεν έχω ανάγκην να υπομνήσω αυτά εις υμάς δια μακρών [...]. Αστική δικαιοσύνη εφαρμόζουσα νομοθεσίαν χρονολογουμένην από 15 και 20 αιώνων [...]. Δημοσία εκπαίδευσις, ήτις εκτρέφει δι' ανεπαρκούς άλλως τε μορφώσεως τροφίμους του προϋπολογισμού [...]. Διοίκησις φατριάζουσα [...]. Έλλειψις αγροτικής ασφαλείας [...]. Αδιαφορία εντελής προς τας εργατικές και αγροτικές τάξεις [...]. Ανικανότης προς παρασκευήν ετοιμοπολέμου στρατιωτικής δυνάμεως [...].

Η εκ των εκλογών της 8ης Αυγούστου προελθούσα λαϊκή αντιπροσωπεία αποστολήν έχει όπως αναθεωρήση ωρισμένας διατάξεις του Συντάγματος. Αλλά θα παρεγνώριζε τις προφανή αλήθειαν, εάν δεν ανεγνώριζεν, ότι εύρυνσις του κύκλου των εργασιών αυτής, όπως αναθεωρηθώσι και άλλαι διατάξεις του Συντάγματος, μη θίγουςαι ούτε την μορφήν της Πολιτείας, ούτε την εξουσίαν ή το πρόσωπον του Βασιλέως, ούτε την τάξιν της διαδοχής, ανταποκρίνεται προς ισχυράν αξίωσιν της Κοινής Γνώμης [...].

Δεν έρχομαι ενταύθα ως αρχηγός νέου και εσχηματισμένου κόμματος. Έρχομαι απλώς σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών και υπό την σημαίαν ταύτην καλώ πάντας εκείνους, οίτινες συμμερίζονται τας ιδέας ταύτας, εμπνέονται από τον ιερόν πόθον ν' αφιερώσωσι πάσας τας δυνάμεις της ψυχής και του σώματος, να συντελέσωσιν εις την επιτυχίαν των ιδεών τούτων. Η ιθύνουσα την πολιτείαν μου κεντρική αρχή είναι ότι ο πολιτικός ανήρ οφείλει να έχη γνώμονα πάσης αυτού πράξεως το κοινόν συμφέρον και εις το συμφέρον τούτο να υποτάσση άνευ ενδοιασμού το συμφέρον του κόμματος εις ο ανήκει και το των μελών του κόμματος τούτου [...].

Καίπερ βαθέως εμφορούμενος από τας δημοκρατικές αρχάς της φυλής μας έχω ακράδαντον την πεποίθησιν, ότι η Βασιλευομένη Δημοκρατία, οποίον είναι κατ' ουσίαν το πολίτευμα ημών, είναι ο τύπος του πολιτεύματος, όστις προσαρμόζεται άριστα προς την πολιτικήν μόρφωσιν του Ελληνικού Λαού και εξυπηρετεί προσφορότερον».

Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου (1909-1935), επιμέλεια και ιστορικά υπομνήματα Στ. Ι. Στεφάνου, τ. Α', Αθήνα 1981, σσ. 174 – 178.

Κείμενο Β

Η έκταση των νέων συνταγματικών διαρρυθμίσεων [...] δεν μετέβαλαν ούτε τη μορφή του πολιτεύματος, ούτε την οργανωτική δομή της πολιτείας. Η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και η καθιέρωση νέων κανόνων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας αποτέλεσαν τον καθοριστικό γνώμονα της αναθεωρήσεως του 1911: Ενίσχυση και προστασία των ατομικών ελευθεριών, της ιδιοκτησίας και της ελευθερίας του τύπου με την παροχή περισσότερων νομικών εγγυήσεων απέναντι στην κρατική αυθαιρεσία, [...] καθιέρωση της δωρεάν παρεχομένης υποχρεωτικής στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, [...] διευκόλυνση των νομοθετικών μεταρρυθμίσεων για την εισαγωγή καλύτερου εκλογικού συστήματος, [...] απομάκρυνση των στρατιωτικών από την ενεργό πολιτική και καθιέρωση του ασυμβίβαστου του βουλευτικού αξιώματος και των ιδιωτικών έργων, [...] επανίδρυση του Συμβουλίου της Επικρατείας ως διοικητικού δικαστηρίου και σώματος εντεταλμένου να επεξεργάζεται τις προτάσεις νόμων [...]. Η γενικότερη αυτή κατεύθυνση έφερε τη σφραγίδα των ιδεολογικών αρχών και της πολιτικής τακτικής του Ελευθερίου Βενιζέλου [...].

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913, τ. Ι Δ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2002, σ.276.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2001)

Με βάση τις δύο πηγές που σας δίνονται και τις ιστορικές σας γνώσεις για την τροποποίηση του Συντάγματος και το νομοθετικό έργο της κυβέρνησης Ελευθερίου Βενιζέλου το 1911, να αποτιμήσετε κατά πόσο οι αλλαγές που επέφερε τότε ο Ε. Βενιζέλος ανταποκρίνονταν στα αιτήματα του κινήματος στο Γουδί (1909).

Κείμενο Α

Προκήρυξη του Στρατιωτικού Σύνδεσμου την ημέρα του κινήματος,

15 Αυγούστου 1909:

Προς την Α.Μ. τον Βασιλέα, την Κυβέρνησιν και τον Ελληνικόν Λαόν.

... Ο Σύνδεσμος των αξιωματικών του Εθνικού Στρατού της Ήφρας και του Ναυτικού ... προβαίνει εις την υποβολήν ιεράς παρακλήσεως προς τον Βασιλέα ... και προς την Κυβέρνησιν του, όπως ολοψύχως επιδοθώσιν εις την άμεσον και ταχείαν ανόρθωσιν των κακώς εν γένει εχόντων, ιδία δε των του Στρατού και του Ναυτικού ...

... Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί ... όπως η Διοίκησις της Χώρας καταστή χρηστή και έντιμος, όπως η Δικαιοσύνη απονέμηται ταχέως μετ' αμεροληψίας και ισότητος προς άπαντας εν γένει τους πολίτας αδιακρίτως τάξεως, όπως η Εκπαίδευσις του Λαού καταστή λυσιτελής δια τον πρακτικόν βίον και τας στρατιωτάς ανάγκας της Χώρας, όπως η ζωή, η τιμή και η περιουσία των πολιτών εξασφαλισθώσιν, και τέλος όπως τα οικονομικά ανορθωθώσι.

Γιάννης Κορδάτος: *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, Ε', σ. 114 – 117.

Κείμενο Β

Από το λόγο του Ελευθερίου Βενιζέλου στις 5.9.1910 στην πλατεία Συντάγματος:

Συμπολίται,

Γνωρίζετε ποία υπήρξαν τα αίτια, τα οποία προεκάλεσαν την εξέγερσιν του Αυγούστου παρελθόντος έτους, επομένως δεν έχω ανάγκην να υπομνήσω αυτά εις υμάς δια μακρών.

... Αστική δικαιοσύνη εφαρμόζουσα προς ρύθμισιν των σχέσεων του συγχρόνου βίου νομοθεσίαν χρονολογουμένην από 15 και 20 αιώνων ... Εμπορική νομοθεσία χρονολογουμένη από ενός αιώνος ... Ποινική διαδικασία ήτις ... κινείται βραδύτατα ... Δημοσία εκπαίδευσις, ήτις ... εκτρέφει δι' ανεπαρκούς άλλως τε μορφώσεως τροφίμους

του προϋπολογισμού ανικάνους δια κάθε άλλο πλουτοπαραγωγόν επάγγελμα...

... Η Διοίκησης φατριάζουσα ... Έλλειψις αγροτικής ασφαλείας ... Αδιαφορία εντελής προς τας εργατικές και αγροτικές τάξεις ... Ανικανότης προς παρασκευήν αναλόγου προς τους πόρους της χώρας αλλά φερεγγύου και ετοιμοπολέμου πάντοτε στρατιωτικής δυνάμεως ... Η εκ των εκλογών της 8ης Αυγούστου προελθούσα λαϊκή αντιπροσωπεία αποστολήν έχει όπως αναθεώρηση ωρισμένας διατάξεις του Συντάγματος. Αλλά θα παρεγνώριζέ τις προφανή αλήθειαν, εάν δεν ανεγνώριζεν, ότι εύρυνσις του κύκλου των εργασιών αυτής, όπως αναθεωρηθώσι και άλλαι διατάξεις του Συντάγματος, μη θίγουσai ούτε την μορφήν της Πολιτείας, ούτε την εξουσίαν ή το πρόσωπον του Βασιλέως, ούτε την τάξιν της διαδοχής, ανταποκρίνεται προς ισχυράν αξίωσιν της Κοινής Γνώμης.

Γιάννης Κορδάτος: *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*, Ε' σ. 210 – 215.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

+

3. Τα αριστερά κόμματα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2003)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και με βάση τα στοιχεία του παρακάτω κειμένου:

- α. Να εκθέσετε τις προγραμματικές αρχές της Κοινωνιολογικής Εταιρείας και του Λαϊκού Κόμματος.
- β. Να αποτιμήσετε κατά πόσο το αναθεωρητικό και νομοθετικό έργο του Ε. Βενιζέλου το 1911 – 1912 υλοποίησε τις προγραμματικές εξαγγελίες της Κοινωνιολογικής Εταιρείας.

Αλ. Παπαναστασίου, «Τι πρέπει να γίνη»

Η διόρθωσις των κακών (...) είναι βεβαίως δυνατή δια καταλλήλου διδασκαλίας του λαού, δια συνεταιριστικής οργανώσεώς του, δι' εισαγωγής αρμόζοντος εις τα ήθη και την ιστορίαν μας συστήματος τοπικής αυτοδιοικήσεως και τέλος δια του σχηματισμού λαϊκού κόμματος μη στηριζομένου εις τους προσωπικούς δεσμούς και εις την ικανοποίησιν ατομικών συμφερόντων, το οποίον θα ήτο εις θέσιν ως εκ της καταρτίσεώς του, να ενασκή αυστηρόν έλεγχον επί της διοικήσεως και να μεριμνά διαρκώς περί της καλλιτερεύσεως της οικονομικής θέσεως του λαού, -αλλά τούτο θ' απαιτήσει μακρόν χρόνον, τοσούτω μάλλον καθόσον τα υπάρχοντα προσωπικά κόμματα και συμφέρον έχουν και είναι εις θέσιν δια της επιρροής, ην (...) ασκούν, να δυσχεράνουν την τοιαύτην εργασίαν.

Κείμενο που επιδόθηκε από την Κοινωνιολογική Εταιρεία στο Στρατιωτικό Σύνδεσμο, 1909

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2014 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2014)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στις εκλογικές αναμετρήσεις του Νοεμβρίου 1910 (αμέσως μετά την παραίτηση Δραγούμη) και του Μαρτίου του 1912, καθώς και στον συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων που προέκυψαν από αυτές και
- β. στη στάση του Βενιζέλου ως πρωθυπουργού της Ελλάδας στο Κρητικό ζήτημα μέχρι και τις 12 Οκτωβρίου 1912.

Κείμενο Α

[...] Στις 6 Οκτωβρίου [1910] ορκίσθηκε η κυβέρνηση υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος ανέλαβε και τα υπουργεία των Στρατιωτικών και των Ναυτικών [...]. Στις 8 Οκτωβρίου, ο πρωθυπουργός ανέπτυξε στο κοινοβούλιο τις βασικές κυβερνητικές θέσεις. [...] Όταν [...] στις 9 Οκτωβρίου ολοκληρώθηκε η συζήτηση γύρω από τις προγραμματικές δηλώσεις της κυβερνήσεως, [...] ο νέος πρωθυπουργός έσπευσε να επιζητήσει την ψήφο εμπιστοσύνης [...]. Όταν διαπιστώθηκε η έλλειψη απαρτίας²¹ [...] ο Βενιζέλος υπέβαλε στο βασιλιά την παραίτησή του και εισηγήθηκε [...] τη διάλυση του σώματος [...]. Και ο Γεώργιος Α', διαισθανόμενος το εντεινόμενο λαϊκό ρεύμα υπέρ του Βενιζέλου δε δίστασε να δεχθεί την εισήγηση του πρωθυπουργού.

Στις 12 Οκτωβρίου δημοσιεύτηκε [...] η προκήρυξη νέων εκλογών [...]. Η πρωτοβουλία του ανώτατου άρχοντα προκάλεσε τη ζωντανή αντίδραση των παλαιών κομμάτων. Ο Γ. Θεοτόκης, ο Δ. Ράλλης και ο Κ. Μαυρομιχάλης, επικεφαλής των τριών ισχυρότερων κομματικών σχηματισμών, αποφάσισαν να καταγγείλουν τη βίαιη διάλυση της βουλής και να απόσχουν από την επικείμενη εκλογική αναμέτρηση. Η ερμηνεία της δραματικής αποφάσεως των τριών ηγετών ήταν εντούτοις στην ουσία συνυφασμένη λιγότερο με την καταγγελία της βασιλικής πρωτοβουλίας και περισσότερο με τη συνειδητοποίηση του πολιτικού αδιεξόδου όπου είχαν περιπέσει [...]. Έτσι σε θέση αδυναμίας, η ηγεσία του παλαιού πολιτικού κόσμου κατέφυγε στο μέτρο της αποχής, με την ελπίδα ότι στο άμεσο

²¹ απαρτία: ο αριθμός στη σύνθεση μελών (συνέλευσης, συμβουλίου κλπ που απαιτείται, προκειμένου να θεωρηθεί έγκυρη μια συνεδρίαση ή το αποτέλεσμα της.

μέλλον θα ήταν δυνατό να επιχειρήσει την τελική αναμέτρηση σε πεδίο περισσότερο πρόσφορο.

Διερωτάται κανείς αν ο παλαιός πολιτικός κόσμος είχε καταστεί ανίκανος να σταθμίσει τη βαρύτητα των νέων καθοριστικών παραγόντων της ελληνικής δημόσιας ζωής ή αν είχε εναποθέσει τις ελπίδες του στην πιθανή φθορά της νέας κυβερνήσεως.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ': Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 20002, σ. 273 – 274.

Κείμενο Β

[...] Ο Βενιζέλος και οι Φιλελεύθεροι και πάλι θριάμβευσαν [εκλογές Μαρτίου 1912] [...]. Τα παλιά κόμματα, τα οποία είχαν απόσχει στις εκλογές [Νοέμβριος 1910], τώρα κατόρθωσαν να αναδείξουν βουλευτές μόνο εκεί όπου αποδεδειγμένα οι υποψήφιοί τους ήταν προσωπικότητες πρώτου μεγέθους. Και πάλι, όμως, πολλοί αρχηγοί μόλις και μετά βίας πέτυχαν να εκλεγούν, ενώ άλλοι, όπως ο Δ. Ράλλης και ο Α. Ζαΐμης, κατάφεραν να καταλάβουν κάποια έδρα στη νέα Βουλή μόνο σε αναπληρωματικές εκλογές, σε άλλες περιοχές. [...] Στη νέα Βουλή [...] άσκησαν την αντιπολίτευση οι παλιοί ηγέτες Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης, Κ. Μαυρομιχάλης και οι νέοι πολιτικοί ηγέτες Δ. Γούναρης, Π. Τσαλδάρης και λίγο αργότερα ο Ν. Δημητρακόπουλος.

Η Βουλή αυτής της περιόδου υπήρξε εκείνη που επί ημερών της η Ελλάδα θριάμβευσε, αν και άρχισε το έργο της κάτω από δραματικές, πραγματικά, συνθήκες, που είχε δημιουργήσει η τελευταία ανάφλεξη του Κρητικού Ζητήματος.

Η Κρήτη σκόπιμα είχε διενεργήσει εκλογές την ίδια μέρα με την Ελλάδα, με σκοπό να αποστείλει τους εκπροσώπους της στη νέα ελληνική Βουλή, αφού μετά το κίνημα των Νεότουρκων το νησί είχε κηρύξει την ένωση με την Ελλάδα. Μάλιστα, τα αποτελέσματα ήταν εντελώς διαφορετικά από αυτά στην Ελλάδα, καθώς το κόμμα του Ε. Βενιζέλου εξέλεξε μόνο 23 βουλευτές σε σύνολο 69. Η Τουρκία όμως παραμόνευε για να βρει αφορμή και να επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας.

Ο Βενιζέλος, βλέποντας ότι δεν ήταν καιρός για πολεμικές περιπέτειες, αρνήθηκε κατηγορηματικά στους βουλευτές από την Κρήτη να εισέλθουν στην ελληνική Βουλή [...]. Η άρνηση αυτή δεν ήταν καθόλου εύκολη για τον παλαιό αγωνιστή και επαναστάτη. Τέσσερις μέρες παρέμεινε κλεισμένος στο ξενοδοχείο «Φρύνη» του Παλαιού Φαλήρου, στο οποίο διέμενε.

Παπαρηγόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.5: 1882 – 1974, National Geographic, σ. 42.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες του παραθέματος που σας δίνεται, να αναφερθείτε στο αναθεωρητικό έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου, κατά το πρώτο εξάμηνο του 1911.

Κείμενο

Το Σύνταγμα του 1911, ενώ συνέθετε τη νομική έκφραση της συντελεσθείσας πολιτικής ανόδου της αστικής τάξης, απέφυγε (όπως και στο παρελθόν) να ταυτιστεί με αποφασιστικές τομές που είχαν διεκδικηθεί από τους επαναστάτες του 1909 και η όλη αναθεωρητική διαδικασία διοχετεύτηκε στην εδραίωση της εγκαθίδρυσης «κράτους δικαίου» που συμβάδιζε με τις θέσεις του Βενιζέλου για συστηματική αναδιοργάνωση και λειτουργία της κρατικής μηχανής σύμφωνα προς τα πρότυπα των προηγμένων δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Η αναθεώρηση του 1911 προσπάθησε να εκφράσει και να ρυθμίσει ένα νέο συσχετισμό δυνάμεων στο συνασπισμό της εξουσίας αφήνοντας άθικτες όμως τις εξουσίες του βασιλιά και συναρτώντας τη συνταγματική διασφάλιση των βασιλικών προνομίων από τη μη καθιέρωση, με ρητή συνταγματική διάταξη, της «δεδηλωμένης».

Πάυλος Β. Πετρίδης, *Πολιτικές Δυνάμεις και Συνταγματικοί Θεσμοί στη Νεώτερη Ελλάδα (1844 έως 1940)*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 95.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2009)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στο αναθεωρητικό έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου, κατά το πρώτο εξάμηνο του 1911 (Κείμενο Α),
- β. στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του κόμματος των Φιλελευθέρων (Κείμενο Β).

Κείμενο Α

Το Σύνταγμα του 1911, ενώ συνέθετε τη νομική έκφραση της συντελεσθείσας πολιτικής ανόδου της αστικής τάξης, απέφυγε (όπως και στο παρελθόν) να ταυτιστεί με αποφασιστικές τομές που είχαν διεκδικηθεί από τους επαναστάτες του 1909 και η όλη αναθεωρητική διαδικασία διοχετεύτηκε στην εδραίωση της εγκαθίδρυσης «κράτους δικαίου» που συμβάδιζε με τις θέσεις του Βενιζέλου για συστηματική αναδιοργάνωση και λειτουργία της κρατικής μηχανής σύμφωνα προς τα πρότυπα των προηγμένων δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Η αναθεώρηση του 1911 προσπάθησε να εκφράσει και να ρυθμίσει ένα νέο συσχετισμό δυνάμεων στο συνασπισμό της εξουσίας αφήνοντας άθικτες όμως τις εξουσίες του βασιλιά και συναρτώντας τη συνταγματική διασφάλιση των βασιλικών προνομίων από τη μη καθιέρωση, με ρητή συνταγματική διάταξη, της «δεδηλωμένης».

Πάυλος Β. Πετρίδης, *Πολιτικές Δυνάμεις και Συνταγματικοί Θεσμοί στη Νεώτερη Ελλάδα (1844 έως 1940)*,

εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 95.

Κείμενο Β

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων ήταν το μόνο ελληνικό κόμμα, ιδίως κατά τη δεκαετία του 1910, που διέθετε κάποιες οργανώσεις βάσης (τις «Λέσχες των Φιλελευθέρων») των οποίων η δραστηριότητα εξακολουθούσε ακόμα και κατά τις μη προεκλογικές περιόδους. Η δύναμη, βέβαια, και η παρέμβαση αυτών των οργανώσεων στη λειτουργία του κόμματος υπήρξαν περιορισμένες και η δραστηριότητά τους εμβρυακή. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων, εξάλλου, δεν κατόρθωσε ποτέ να γίνει κόμμα μαζών, ούτε να οργανώσει το συνέδριό του. Ο δε συγκεντρωτικός χαρακτήρας της διεύθυνσής του ήταν, πέρα από κάθε αμφιβολία, απόλυτος. Η μονοκρατορία του Βενιζέλου αδιαφιλονίκητη.

Η αδυναμία του Κόμματος των Φιλελευθέρων να γίνει ένα δημοκρατικά οργανωμένο και με έντονη εσωτερική ζωή κόμμα μαζών μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες που έχουν σχέση τόσο με τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού κοινωνικού χώρου, όσο και στο χαρακτήρα αυτού του κόμματος που αντικατοπτρίζει επίσης τις ιδιαίτερες συνθήκες γέννησής του. Η αντίσταση, πρώτ' απ' όλα, των τοπικών κομμάτων συνέβαλε σε αυτό κατά πολύ [...].

Η προσωπικότητα του Βενιζέλου καθώς και η θέση που καταλάμβανε στους κόλπους του κόμματος δεν άφηναν και πολλές ευκαιρίες σε ένα ενδεχόμενο κομματικό μηχανισμό, είτε για να φθάσει σε μια δημοκρατική λειτουργία, είτε για να πάρει σοβαρές πρωτοβουλίες. Με τον ίδιο τρόπο που η παρουσία του στο κέντρο του ελληνικού πολιτικού συστήματος, στο σύνολό του, προκαλούσε ένα είδος εξάρθρωσής του, [...] έτσι, και για ένα παραπάνω λόγο, ο οργανωτικός μηχανισμός του κόμματός του δύσκολα θα μπορούσε να αναπνεύσει αυτόνομα δίπλα στον Βενιζέλο. Περίπτωση επεξεργασίας συλλογικής κομματικής βούλησης γινόταν αδιανόητη. Ο Βενιζέλος γινόταν υποκατάστατο σκέψης και δράσης των βενιζελικών.

Θανάσης Διαμαντόπουλος, *Ο Βενιζελισμός της Ανόρθωσης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, σσ. 57 – 58, 71 – 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες του παραθέματος που σας δίνεται, να αναφερθείτε στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του κόμματος των Φιλελευθέρων.

Κείμενο

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων ήταν το μόνο ελληνικό κόμμα, ιδίως κατά τη δεκαετία του 1910, που διέθετε κάποιες οργανώσεις βάσης (τις «Λέσχες των Φιλελευθέρων») των οποίων η δραστηριότητα εξακολουθούσε ακόμα και κατά τις μη προεκλογικές περιόδους. Η δύναμη, βέβαια, και η παρέμβαση αυτών των οργανώσεων στη λειτουργία του κόμματος υπήρξαν περιορισμένες και η δραστηριότητά τους εμβρυακή. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων, εξάλλου, δεν κατόρθωσε ποτέ να γίνει κόμμα μαζών, ούτε να οργανώσει το συνέδριό του. Ο δε συγκεντρωτικός χαρακτήρας της διεύθυνσής του ήταν, πέρα από κάθε αμφιβολία, απόλυτος. Η μονοκρατορία του Βενιζέλου αδιαφιλονίκητη.

Η αδυναμία του Κόμματος των Φιλελευθέρων να γίνει ένα δημοκρατικά οργανωμένο και με έντονη εσωτερική ζωή κόμμα μαζών μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες που έχουν σχέση τόσο με τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού κοινωνικού χώρου, όσο και στο χαρακτήρα αυτού του κόμματος που αντικατοπτρίζει επίσης τις ιδιαίτερες συνθήκες γέννησής του. Η αντίσταση, πρώτ' απ' όλα, των τοπικών κομμάτων συνέβαλε σε αυτό κατά πολύ [...].

Η προσωπικότητα του Βενιζέλου καθώς και η θέση που καταλάμβανε στους κόλπους του κόμματος δεν άφηναν και πολλές ευκαιρίες σε ένα ενδεχόμενο κομματικό μηχανισμό, είτε για να φθάσει σε μια δημοκρατική λειτουργία, είτε για να πάρει σοβαρές πρωτοβουλίες. Με τον ίδιο τρόπο που η παρουσία του στο κέντρο του ελληνικού πολιτικού συστήματος, στο σύνολό του, προκαλούσε ένα είδος εξάρθρωσής του, [...] έτσι, και για ένα παραπάνω λόγο, ο οργανωτικός μηχανισμός του κόμματός του δύσκολα θα μπορούσε να αναπνεύσει αυτόνομα δίπλα στον Βενιζέλο. Περίπτωση επεξεργασίας συλλογικής κομματικής βούλησης γινόταν αδιανόητη. Ο Βενιζέλος γινόταν υποκατάστατο σκέψης και δράσης των βενιζελικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

Αντλώντας στοιχεία από την παρακάτω πηγή και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να περιγράψετε και να αιτιολογήσετε τη δομή του Βενιζελικού κόμματος και να εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές του κόμματος των Φιλελευθέρων με τα αντιβενιζελικά κόμματα στο σύνολό τους.

Κείμενο

Ο Βενιζέλος, μολονότι πίστευε στον κοινοβουλευτισμό, αντιλαμβανόταν πως η πρωτοφανής του επιτυχία οφειλόταν στο προσωπικό του χάρισμα μάλλον, παρά στην κομματική οργάνωση. Η πεποίθησή του πως ήλθε στην εξουσία το 1910 για να απαλλάξει την Ελλάδα από τον «παλαιοκομματισμό» δεν ξεχώριζε πάντοτε από την εχθρότητα προς τα κόμματα εν γένει. Ειδικότερα μετά το 1928, όταν άρχισε να χαλαρώνει η επιβολή του πάνω στους τέως υπαρχηγούς του, έτεινε να αγνοεί την «κομματική κουζίνα» όπως τα ονόμαζε περιφρονητικά. Σε μια συνέντευξη που έδωσε τον επόμενο χρόνο, αποκάλυψε την πεποίθησή του πως, αν το κοινοβουλευτικό σύστημα ήθελε να επιβιώσει, χρειαζόταν περισσότερο παρά ποτέ μεγάλες προσωπικότητες, ικανές να διερμηνεύσουν πιστά και άμεσα τη λαϊκή θέληση, χωρίς να υπόκεινται ανά πάσα στιγμή σε κομματικές πιέσεις. Ούτε ο πατερναλισμός του Βενιζέλου ούτε οι πελατειακές φατρίες των Λαϊκών παρήγαγαν μια κομματική οργάνωση ικανή να αρθρώσει τα αιτήματα των μαζών. Ούτε οι μεν ούτε οι δε γέννησαν το «κόμμα ιδεών», την απουσία του οποίου θρηνούσαν οι θεωρητικοί εκείνης της εποχής στην Ελλάδα. Ούτε και κατόρθωσαν να δημιουργήσουν σταθερές νεανικές οργανώσεις. Το «σχίσμα» το οποίο τους χώριζε, καθώς στηριζόταν σε περιφερειακές μάλλον παρά σε ταξικές αντιθέσεις – μεταξύ της Παλαιάς Ελλάδας και των βενιζελικών Νέων Χωρών – αφορούσε ολοένα και λιγότερο τις ανάγκες μιας χώρας όπου αναπτύσσονταν ταχύτατα οι πόλεις και η βιομηχανία. Τα δύο μεγάλα κόμματα προσκολλήθηκαν στην άποψη πως η λειτουργία ενός κόμματος εθνικού επιπέδου ήταν να υπερβαίνει μάλλον παρά να εκπροσωπεί τα ταξικά συμφέροντα.

Mark Mazower, *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, σσ.52 – 53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2004)

Αντλώντας στοιχεία από την πηγή και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις:

- α. να περιγράψετε και να αιτιολογήσετε τη δομή του Βενιζελικού κόμματος,
- β. να εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές του κόμματος των Φιλελευθέρων με τα αντιβενιζελικά κόμματα στο σύνολό τους.

Κείμενο

Ο Βενιζέλος, μολονότι πίστευε στον κοινοβουλευτισμό, αντιλαμβανόταν πως η πρωτοφανής του επιτυχία οφειλόταν στο προσωπικό του χάρισμα μάλλον, παρά στην κομματική οργάνωση. Η πεποίθησή του πως ήλθε στην εξουσία το 1910 για να απαλλάξει την Ελλάδα από τον «παλαιοκομματισμό» δεν ξεχώριζε πάντοτε από την εχθρότητα προς τα κόμματα εν γένει. Ειδικότερα μετά το 1928, όταν άρχισε να χαλαρώνει η επιβολή του πάνω στους τέως υπαρχηγούς του, έτεινε να αγνοεί την «κομματική κουζίνα» όπως τα ονόμαζε περιφρονητικά. Σε μια συνέντευξη που έδωσε τον επόμενο χρόνο, αποκάλυψε την πεποίθησή του πως, αν το κοινοβουλευτικό σύστημα ήθελε να επιβιώσει, χρειαζόταν περισσότερο παρά ποτέ μεγάλες προσωπικότητες, ικανές να διερμηνεύσουν πιστά και άμεσα τη λαϊκή θέληση, χωρίς να υπόκεινται ανά πάσα στιγμή σε κομματικές πιέσεις. Ούτε ο πατερναλισμός²² του Βενιζέλου ούτε οι πελατειακές φατρίες των Λαϊκών²³ παρήγαγαν μια κομματική οργάνωση ικανή να αρθρώσει τα αιτήματα των μαζών. Ούτε οι μεν ούτε οι δε γέννησαν το «κόμμα ιδεών», την απουσία του οποίου θρηνούσαν οι θεωρητικοί εκείνης της εποχής στην Ελλάδα. Ούτε και κατόρθωσαν να δημιουργήσουν σταθερές νεανικές οργανώσεις. Το «σχίσμα» το οποίο τους χώριζε, καθώς στηριζόταν σε περιφερειακές μάλλον παρά σε ταξικές αντιθέσεις – μεταξύ της Παλαιάς Ελλάδας και των βενιζελικών Νέων Χωρών – αφορούσε ολόένα και λιγότερο τις ανάγκες μιας χώρας όπου αναπτύσσονταν ταχύτατα οι πόλεις και η βιομηχανία. Τα δύο μεγάλα κόμματα προσκολλήθηκαν στην άποψη πως η λειτουργία ενός κόμματος εθνικού επιπέδου ήταν να υπερβαίνει μάλλον παρά να εκπροσωπεί τα ταξικά συμφέροντα.

Mark Mazower, *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, σσ.52-53.

²² πατερναλισμός: άσκηση εξουσίας με κηδεμονευτικό χαρακτήρα

²³ Λαϊκό Κόμμα: αντιβενιζελικό κόμμα του Μεσοπολέμου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

1. Το κόμμα των Φιλελευθέρων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2015 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2015)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα Α, Β και Γ, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Ποιες ήταν οι προγραμματικές θέσεις του Ελ. Βενιζέλου, όπως διατυπώθηκαν στο λόγο του της 5ης Σεπτεμβρίου 1910, και ποιες οι βασικές θέσεις της *Κοινωνιολογικής Εταιρείας*;
- β. Πώς αποτυπώθηκαν οι θέσεις του Ελ. Βενιζέλου και της *Κοινωνιολογικής Εταιρείας* στην Αναθεώρηση του Συντάγματος του 1911 και στο νομοθετικό έργο της κυβέρνησης Βενιζέλου κατά την περίοδο 1910-1912;

Κείμενο Α

[...] Από το μπαλκόνι του «Grand Hôtel» στην Πλατεία Συντάγματος [ο Ελ. Βενιζέλος] εκφώνησε στις 5 Σεπτεμβρίου την πασίγνωστη εκείνη προγραμματική ομιλία με την οποία παρουσιάστηκε ως «σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών» και όχι ως αρχηγός ενός νέου κόμματος [...].

[Στην ομιλία του] εντυπωσιάζει αμέσως η κυριαρχία των πλευρών του τεχνικού εκσυγχρονισμού του πολιτικού συστήματος και η προσπάθεια να σταθεροποιηθεί αυτό το πολιτικό σύστημα μέσω της περιορισμένης εξισορρόπησης των συμφερόντων των μεσαίων και των κατώτερων κοινωνικών ομάδων [...].

Το δεύτερο μέρος της προγραμματικής του ομιλίας, με το οποίο ο Κρης πολιτικός παρουσίασε τους πολιτικούς του στόχους, επιβεβαιώνει τη διαπίστωσή μας: με την αναθεώρηση του συντάγματος, είπε, [...] χωρίς όμως να αλλάξει τις θεμελιώδεις διατάξεις για το πολίτευμα, τη βασιλεία και τη διαδοχή, τη λαϊκή κυριαρχία και τη διάκριση των εξουσιών, το σύστημα θα εκσυγχρονιζόταν τεχνικά. [...]. Οι περισσότερες αλλαγές του συντάγματος αφορούσαν ακριβείς διατυπώσεις με στόχο την αποτελεσματικότερη εφαρμογή του πνεύματος του συντάγματος. Παρά τη δριμύνη κριτική κατά του στέμματος, ο Βενιζέλος τόνισε ότι η δημοκρατία με βασιλιά ως αρχηγό του κράτους «είναι ο τύπος του πολιτεύματος, όστις προσαρμόζεται άριστα προς την πολιτικήν μόρφωσιν του Ελληνικού Λαού και εξυπηρετεί προσφορότερον τα εδαφικά συμφέροντα» [...].

Κείμενο Β

[...] Οι απόψεις [των Κοινωνιολόγων] για τη μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος ήταν σχετικά συγκρατημένες [...]. Ζητώντας καλύτερη διασφάλιση της τοπικής αυτοδιοίκησης και την προσήκουσα εκπροσώπηση των πολιτικών μειοψηφιών στη βουλή επιδίωκαν να διευρύνουν τις δυνατότητες συμμετοχής των πολιτών [...]. Από την άλλη επιδίωκαν, όπως και οι Φιλελεύθεροι, να εκσυγχρονίσουν τη διοίκηση, δηλαδή να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά της αποκεντρώνοντάς την και αποκλείοντας την άμεση επιρροή των πολιτικών, δημιουργώντας στην πράξη μια δημοσιούπαλληλία με μεγαλύτερα προσόντα και αξιοποιώντας τις τεχνικές εμπειρίες των καλύτερα οργανωμένων κρατών. Οι Κοινωνιολόγοι παρουσίασαν ένα εκτενές πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής, που περιλάμβανε κατάλογο μέτρων φορολογικής πολιτικής, νόμους προστασίας της εργασίας, βελτίωση του νομικού καθεστώτος για τους ενοικιαστές γης στη Θεσσαλία και ευνόηση των συνεταιρισμών [...].

Για πρώτη φορά προτάθηκε ένα μικρό βήμα προς την πολιτική ισότητα των γυναικών: το Λαϊκό Κόμμα τούς υποσχόταν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές εκλογές [...].

Σε πολλά πρακτικά ζητήματα το Λαϊκό Κόμμα ήταν πρόθυμο να κάνει συμβιβασμούς [...]. Ήταν ικανοποιημένο με τη δεκάωρη ημερήσια εργασία, για να μην επηρεαστεί αρνητικά η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιοτεχνίας [...].

G. Hering, *Τα Πολιτικά Κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, μτφ. Θ. Παρασκευόπουλος, Αθήνα 2006, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., σσ. 847-852.

Κείμενο Γ

[...] Ο κύριος σκοπός του Βενιζέλου είναι να εκσυγχρονίσει το κράτος και να συνειδητοποιήσει στον λαό την έννοια του δικαίου και του νόμου. Αναθεωρεί ορισμένα άρθρα του συντάγματος, [...] εξασφαλίζει τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, την ισοβιότητα των δικαστικών, του συμβουλίου επικρατείας κλπ. Ακόμη φιλοδοξεί και κατορθώνει να εξυγιάνει τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς, [...]. Απαλλοτριώνει τα μεγάλα τσιφλίκια στη Θεσσαλία και διανέμει 300.000 στρέμματα σε 4.000 οικογένειες καλλιεργητών της. Στο ενεργητικό του ακόμη ανήκει η εργατική νομοθεσία, μολονότι τα εργατικά ζητήματα δεν είχαν ακόμη προβληθεί με ένταση. Με τη διορατικότητα του πραγματικού κυβερνήτη πρόβλεψε την έγκαιρη λύση των κοινωνικών προβλημάτων και απέτρεψε την απειλή θυελλών [...].

A. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία*, Θεσσαλονίκη 1991, εκδ. Βάνιας, σ. 344.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

4. Ο εθνικός διχασμός (1915 – 1922)

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2009)

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Ποιες απόψεις διατυπώθηκαν από τον βασιλιά και τον πρωθυπουργό της Ελλάδας ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της χώρας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο;
- β. Πού στήριζε η κάθε πλευρά τη θέση της;

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος υποστηρίζει τη συμμαχία της Ελλάδας με την Αντάντ.

«Μέχρι σήμερα η πολιτική ημών συνίστατο εις διατήρησιν της ουδετερότητος [...]. Αλλ' ήδη καλούμεθα να μετάσχωμεν του πολέμου όχι πλέον προς εκτέλεσιν ηθικών απλώς υποχρεώσεων, αλλ' επ' ανταλλάγμασι, τα οποία πραγματοποιούμενα θα δημιουργήσωσι μίαν Ελλάδα μεγάλην και ισχυράν, τοιαύτην οποίαν ουδ' οι μάλλον αισιόδοξοι ηδύναντο να φαντασθώσι καν προ ολίγων ακόμη ετών [...].»

Ε.Βενιζέλος, *Υπόμνημα προς τον βασιλιά Κωνσταντίνο*, 11 Ιανουαρίου 1915.

Ο Κωνσταντίνος πιστεύει στη νίκη των Γερμανών

«[...] Κατά τον Κωνσταντίνον ο πόλεμος στρατιωτικώς είχε πλέον κριθή. Η γερμανική νίκη ήτο πλέον ασφαλής. Δεν επετρέπετο πλέον αντίθετη γνώμη».

Κ. Ζαβιτζιάνου, *Αναμνήσεις εκ της διαφωνίας Κωνσταντίνου –Βενιζέλου*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

4. Ο εθνικός διχασμός (1915 – 1922)

(Εξετάσεις Ομογενών 2013)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται να αναφερθείτε:

- α. στις απόψεις του Ελευθερίου Βενιζέλου για τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α Παγκόσμιο πόλεμο και
- β. στις απόψεις του βασιλιά Κωνσταντίνου για το ίδιο ζήτημα και στις ενέργειές του οι οποίες προκάλεσαν την παραίτηση της κυβέρνησης Βενιζέλου.

Κείμενο

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος θα εκδηλώσει από τις πρώτες μέρες της ευρωπαϊκής κρίσης την απόφασή του να συμπορευτεί με τις Δυνάμεις της Συνεννοήσεως²⁴.

[...] Η σταθερή κλίση προς τη συνεργασία με το αγγλικό συμμαχικό δίκτυο ενισχυόταν από την πεποίθησή του στην τελική βρετανική κατίσχυση, τουλάχιστο στη Μεσόγειο. Η επίταση, τέλος, των εξωτερικών απειλών [...] ενίσχυε ακόμη περισσότερο τον Έλληνα πρωθυπουργό στην απόφαση να επιζητήσει στη συμμαχία με τα κράτη της Συνεννοήσεως το έρεισμα για την αντίσταση στις γειτονικές πιέσεις. Η ουδετερότητα και, συνακόλουθα, η απομόνωση της Ελλάδας θα είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια σημαντικών ευκαιριών για την προώθηση των εθνικών θέσεων, αλλά και θα εξέθετε τα εδάφη της στον κίνδυνο να αποτελέσουν το αντικείμενο συναλλαγής μεταξύ τρίτων[...].

Ο βασιλιάς έτεινε να αποτελέσει τον πόλο μιας αντίρροπης διπλωματικής στρατηγικής. Η στενή συγγένεια με την αυτοκρατορική οικογένεια των Χοετζόλλερν, η εξοικείωση με το συγκεντρωτικό πνεύμα της γερμανικής Αυλής και η μαθητεία στη στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου, είχαν συμβάλει στη διαμόρφωση της συντηρητικής ιδιοσυγκρασίας και στην εμπέδωση της πεποιθήσεώς του στην ακατάβλητη δύναμη των γερμανικών όπλων. Η αντίληψη αυτή συνυφαινόταν στην πράξη με την υιοθέτηση μιας διπλωματικής τακτικής επιφυλάξεων και δισταγμών, ασυμβίβαστης με την εφαρμογή παρακινδυνευμένων ή και, απλά, τολμηρών πρωτοβουλιών: η αποχή από την ένοπλη διαμάχη, έστω και αν αποστερούσε τη χώρα από πιθανά οφέλη, εγκυμονούσε τους λιγότερους κινδύνους για το έθνος [...]. Η στάση

²⁴ Δυνάμεις της (Εγκάρδιας ή Τριπλής) Συνεννοήσεως: Οι Δυνάμεις της Αντάντ

του Κωνσταντίνου [...] παρέμεινε, στην πρώτη αυτή φάση, σταθερά συγκρατημένη στο πλαίσιο της συνταγματικής νομιμότητας.

[...] Όμως, μελετητές της εποχής διαβλέπουν στην παράπλευρη επικοινωνία με τον Γερμανό αυτοκράτορα την πρώτη εκδήλωση της παρεμβατικής ροπής του Κωνσταντίνου, η οποία και έμελλε τελικά να οδηγήσει στην προσβολή της συνταγματικής τάξης.

Κ. Σβολόπουλου, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945*, Αθήνα:

Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1997 (εκδ. 4η), σσ. 109-114.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

4. Ο εθνικός διχασμός (1915 – 1922)

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2003)

Επισημαίνοντας χωρία του παρακάτω κειμένου και αξιοποιώντας τις ιστορικές γνώσεις σας, να εξηγήσετε τις απόψεις του Ε. Βενιζέλου σχετικά με την πολιτική του βασιλιά Κωνσταντίνου το 1915 – 1916.

Κείμενο

Ομιλία του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον αθηναϊκό λαό, 14 Αυγούστου 1916

Συνιστώ προς υμάς να συγκροτήσετε ολιγομελή αντιπροσωπείαν (...) η οποία, παρουσιαζομένη προς την Α. Μεγαλειότητα, να είπη προς Αυτόν ταύτα περίπου:

Βασιλεύ!

Έγινες θύμα ανθρώπων, οι οποίοι (...) δεν εδίστασαν να καπηλευθούν την προς το Στέμμα ευλάβειαν και την προς το πρόσωπόν Σου αγάπην του Λαού (...).

Έγινες θύμα των στρατιωτικών συμβούλων Σου, οι οποίοι με την στενότητα της στρατιωτικής των αντιλήψεως και με τον πόθον της εγκαθιδρύσεως μιας απολυταρχίας, η οποία θα καθίστα αυτούς ουσιαστικώς κυρίους της καταστάσεως, σ' έπεισαν ότι η Γερμανία θα εξέλθη νικήτρια εκ του Ευρωπαϊκού πολέμου.

Έγινες τέλος θύμα της ιδικής Σου φυσικής άλλως τε και ανθρωπίνης αδυναμίας. Συνειθισμένος να θαυμάζης παν ό,τι Γερμανικόν, εκπεπληγμένος ενώπιον της απαραμίλλου στρατιωτικής και άλλης παντοδαπής Γερμανικής οργανώσεως, δεν είστευσες μόνον εις την Γερμανικήν νίκην, αλλά και ηυχήθης αυτήν, ελπίζων να δυνηθής μετ' αυτήν να συγκεντρώσης εις χείρας Σου όλην την κυβερνητικήν εξουσίαν και να θέσης ουσιαστικώς κατά μέρος το ελεύθερον πολίτευμά μας.

Στ. Στεφάνου (επιμ.), *Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου*, τόμος Β, σ. 227

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

4. Ο εθνικός διχασμός (1915 – 1922)

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2023)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α. τις διαφορετικές απόψεις του Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου για τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (μονάδες 13)
- β. τις συνέπειες που προκάλεσε η διαφωνία αυτή στην πολιτική ζωή της χώρας μέχρι τη συγκρότηση κυβέρνησης Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη. (μονάδες 12)

Κείμενο Α

Αυτό που βάρυνε απαρχής του Μεγάλου Ευρωπαϊκού Πολέμου στον νου του Βενιζέλου και επικαθόρισε τη στροφή του από την ουδετερότητα στην επίμονη απόφασή του να θέσει τελικώς τη χώρα του στο πλευρό της Αντάντ ήταν: α) πρωτίστως τα εθνικά ζητήματα των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και της Μικράς Ασίας και ο κίνδυνος εξαφάνισης του εκεί ελληνισμού, και β) η γεωπολιτική του ελληνικού χώρου και η ευαίσθητη θέση της Ελλάδας στη Μεσόγειο [...]. Το πλέον φλέγον ζήτημα, που είχε έντονες προεκτάσεις στο εσωτερικό, ήταν το Μικρασιατικό, δηλ. η συσσώρευση 150.000 ως 200.000 ομογενών προσφύγων στην Ελλάδα και ο άμεσος κίνδυνος «εξοντώσεως» και αφανισμού του Μικρασιατικού Ελληνισμού από την κυβέρνηση των Νεότουρκων.

Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, Μεταξύ επανάστασης και μεταρρύθμισης: Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και βενιζελισμός (1909 – 1922), Πατάκης, Αθήνα 2020, σ. 129 – 130.

Κείμενο Β

Στον αντίποδα των ιδεολογικών προσανατολισμών και της δυναμικής αντίληψης του πρωθυπουργού, ο βασιλιάς έτεινε να αποτελέσει τον πόλο μιας αντίρροπης διπλωματικής στρατηγικής. Η στενή συγγένεια με την αυτοκρατορική οικογένεια των Χοετζόλλερν, η εξοικείωση με το συγκεντρωτικό πνεύμα της γερμανικής Αυλής και η μαθητεία στη στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου, είχαν συμβάλει στη διαμόρφωση της συντηρητικής ιδιοσυγκρασίας και στην εμπέδωση της πεποίθησής του στην ακατάβλητη δύναμη των γερμανικών όπλων. Η αντίληψη αυτή συνυφαινόταν στην πράξη με την υιοθέτηση μιας διπλωματικής τακτικής επιφυλάξεων και δισταγμών, ασύμβατης με την εφαρμογή παρακινδυνευμένων ή και, απλά, τολμηρών

πρωτοβουλιών: η αποχή από την ένοπλη διαμάχη, έστω και αν αποστερούσε τη χώρα από πιθανά οφέλη, εγκυμονούσε –κατ’ αυτόν– τους ολιγότερους κινδύνους για το έθνος.

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική, 1830 – 1981*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2017, σ. 138.

Κείμενο Γ

Νέες εκλογές προκηρύχθηκαν για τον Δεκέμβριο [του 1915]. Οι Φιλελεύθεροι και η συντριπτική πλειοψηφία του εκλογικού σώματος απείχαν, με αποτέλεσμα η νεοεκλεγμένη κυβέρνηση να μην έχει τη λαϊκή υποστήριξη. Οι σχέσεις του Βενιζέλου και των Φιλελευθέρων με τον Κωνσταντίνο και τους βασιλικούς χειροτέρευαν όλο και περισσότερο, καθώς η κάθε πλευρά ακολουθούσε όλο και πιο σκληρή γραμμή [...].

Το φθινόπωρο του 1916 η Ελλάδα βρέθηκε στο χείλος ενός εμφυλίου πολέμου. Ο Βενιζέλος είχε αποσυρθεί στην Κρήτη [...]. Ταυτόχρονα, αξιωματικοί του στρατού πιστοί σε αυτόν συγκρότησαν μια μυστική οργάνωση, την Εθνική Άμυνα, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, που είχε στόχο να ανατρέψει τον βασιλιά και να επαναφέρει την κυβέρνηση του Ιουνίου 1915 [...]. Στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1916 [ο Βενιζέλος] έφτασε εντέλει στη Θεσσαλονίκη και σχημάτισε «προσωρινή» κυβέρνηση. Η Ελλάδα είχε πια δύο αντίπαλες κυβερνήσεις.

Thomas W. Gallant, *Νεότερη Ελλάδα: Από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας* (επιστημονική επιμέλεια: Δήμητρα Λαμπροπούλου και Κατερίνα Γαρδίκια), Πεδίο, Αθήνα 2017, σ. 284 – 285.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

4. Ο εθνικός διχασμός (1915 – 1922)

(Εξετάσεις Ομογενών 2023)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις διαφορετικές απόψεις του Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου για τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Κείμενο Α

Ο Βενιζέλος δεν έπαψε να επιζητεί τη συμπαράταξη της Ελλάδας με τη Μεγάλη Βρετανία και τους συμμάχους της. Εκτός από τη διαφύλαξη των κεκτημένων, η συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ πρόσφερε επίσης την καλύτερη (αλλά και τελευταία) ευκαιρία εδαφικής επέκτασης και ενσωμάτωσης των αλύτρωτων ακόμη ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας, που απειλούνταν με άμεση και οριστική εξαφάνιση.

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 1915: *Ο Εθνικός Διχασμός*, Πατάκης, Αθήνα 2015, σ. 36 – 37.

Κείμενο Β

Για τον Κωνσταντίνο, την ουδετερότητα επέβαλλε η βέβαιη επικράτηση, κατ' αυτόν, των Κεντρικών δυνάμεων (Γερμανία, Αυστροουγγαρία και αρχικά Ιταλία), με την κυριότερη από τις οποίες τον συνέδεαν, πέρα από τη στρατιωτική παιδεία που είχε πάρει στο Βερολίνο, και συγγενικοί δεσμοί, αφού η σύζυγός του – η βασίλισσα Σοφία – ήταν αδελφή του Κάιζερ Γουλιέλμου Β', δηλαδή του αυτοκράτορα της Γερμανίας. Για τον Βενιζέλο, αντίθετα, τη συμπαράταξη με τις δυνάμεις της Αντάντ υπαγόρευε κατ' αρχάς η εξυπηρέτηση των στόχων της Μεγάλης Ιδέας καθώς, με τη διαφαινόμενη συμπόρευση της Τουρκίας και της Βουλγαρίας με τις Κεντρικές δυνάμεις, παρουσιαζόταν, κατ' αυτόν, μια μοναδική ευκαιρία για την πραγμάτωση των εθνικών διεκδικήσεων της χώρας αν, σε ένα πιθανό βαλκανικό μέτωπο, η Ελλάδα βρισκόταν στο στρατόπεδο των νικητών· και βέβαιοι νικητές θα ήταν, κατά την άποψή του, οι δυνάμεις της Αντάντ.

Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία 1800 – 2010*,

Πόλις, Αθήνα 2011, σ. 223 – 224 (διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΧΑΣΜΟΣ (1909 – 1922)

5. Το Σοσιαλιστικό κόμμα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2013)

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να παρουσιάσετε:

- α. τους παράγοντες, οι οποίοι έδωσαν ώθηση στο ελληνικό εργατικό κίνημα, από την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα έως και την ίδρυση του ΣΕΚΕ
- β. τις αρχές και το πρόγραμμα του ΣΕΚΕ.

Κείμενο Α

Οί βαλκανικοί πόλεμοι με την επιστράτευσιν είχαν νεκρώσει πᾶσαν σοσιαλιστικὴν ζύμωσιν εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιστράτευσις, ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ αἱ ἔθνικαί νίκαι μετέβαλον τὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ συγχρόνως οἱ πόλεμοι ἤνοιξαν νέους καὶ ἀνελπίστους ὀρίζοντας καπιταλιστικῆς ἀναπτύξεως διὰ τὴν μικρὰν ἄλλοτε Ἑλλάδα. Καὶ μαζὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς συγκοινωνίας, ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις. Ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα ἐπανευρίσκει τὴν ἐκδήλωσίν της. Ἡ ἀπήχησις τῆς Φεντερασιὸν ἔχει καὶ αὕτῃ εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν. [...] Τὸ 1918 εἰς 700 καὶ πλέον μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἤσυχολοῦντο περὶ τοὺς 70.000 ἐργάτας βιομηχανίας. Ἄλλοι 60-70.000 τοῦλάχιστον ἐργάται βιοτεχνίας καὶ ἐμπορίου δέον νὰ προστεθοῦν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν. Ἡ συντεχνιακὴ μορφή τῆς οἰκονομίας παρεχώρησε τὴν θέσιν της εἰς τὴν καθαρῶς κεφαλαιοκρατικὴν.

Α. Μπεναρόγιας, *Ἡ πρώτη σταδιοδρομία τοῦ ἑλληνικοῦ προλεταριάτου*, ἐπιμ. Α. Ἐλεφάντη, Αθήνα: «Κομμούνα», 1986, σσ. 86, 110.

Κείμενο Β

Το Πρόγραμμα του ΣΕΚΕ

«Τὸ συνέδριον τοῦ Κόμματος δέχεται: τὴν κατάργησιν τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ καὶ τὴν ἐκδημοκράτησιν τῆς νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας ὡς μεταβατικῆς περιόδου διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς σοσιαλιστικῆς πολιτείας».

Γ. Κορδάτος, *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐργατικοῦ Κινήματος*, Αθήνα: Ἐκδόσεις Μπουκουμάνης, ⁷1972, σ. 315.

Κείμενο Γ

Τὸ σχέδιο πάνω στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ποὺ υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὸ Σοσιαλιστικὸ Ἑργατικὸ Κόμμα Ἑλλάδος (ΣΕΚΕ), ἦταν τὸ ἀκόλουθο:

- Καταγγελία ὅλων τῶν μυστικῶν συνθηκῶν καὶ κατάργησις τῆς μυστικῆς διπλωματίας.
- Ἄμεσος ἀποστράτευσις καὶ γενικὸς ἀφοπλισμὸς καὶ κατεδάφισις ὅλων τῶν φρουρίων καὶ ὀχυρώσεων.
- Ἀποκατάστασις ὅλων τῶν Ἑθνῶν μικρῶν καὶ μεγάλων μὲ πλήρες δικαίωμα ν' ἀποφασίζουν περὶ τοῦ συστήματος τῆς διοικήσεώς των.
- Κατάρτισις τῶν τωρινῶν συμμαχιῶν καὶ ἄμεσος σχηματισμὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπάντων.

Πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἀνωτέρω ὅρων τὸ Σοσιαλιστικὸν Ἑργατικὸν Κόμμα τῆς Ἑλλάδος κρίνει ἀναγκαίαν καὶ ἐπείγουσαν τὴν σύγκλησιν διεθνoῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου οὗ αἱ ἀποφάσεις νὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλα τὰ ἐργατικὰ κόμματα.

Γ. Β. Λεονταρίτης, *Τὸ Ἑλληνικὸ Σοσιαλιστικὸ Κίνημα κατὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο*, μετ. Σ. Αντίοχος,

Ἀθήνα: Ἐξάντας, 1978, σ. 270

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ε. ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ (1923 – 1936)

2. Τα κόμματα από το τέλος του Μικρασιατικού πολέμου μέχρι τη δικτατορία του Ι. Μεταξά 3^η φάση: 1933 – 1935

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2020 – ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Να παρουσιάσετε την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα από την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου το 1933 μέχρι το τέλος του 1935 συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται.

Κείμενο Α

Σε ατομικό επίπεδο, βενιζελικοί αξιωματικοί, δημόσιοι υπάλληλοι και πολιτικοί δεν έβλεπαν να κινδυνεύει μόνον η σταδιοδρομία τους, αλλά και η ίδια η προσωπική τους ασφάλεια. Η απόπειρα εναντίον του Βενιζέλου τον Ιούνιο 1933, που είχαν οργανώσει ο αρχηγός της αστυνομίας και υπουργοί σε συνεργασία με λήσταρχους και άτομα του υποκόσμου, έδινε το μέτρο του ποιού της κυβέρνησης, που δεν μπορούσε να το κρύψει η παρουσιαζόμενη ως μετριοπάθεια μετριοότητα και αβουλία του προέδρου της Παναγή Τσαλδάρη.

Το κίνημα του 1935 οργανώθηκε κατά κύριο λόγο για να προστατεύσει τα συμφέροντα των στελεχών της δημοκρατικής παράταξης και των βενιζελικών στον στρατό και την πολιτική. Οι οργανωτές του έλπιζαν ότι θα έβρισκαν λαϊκή ανταπόκριση, ιδιαίτερα ανάμεσα στους πρόσφυγες, κάτι που δεν συνέβη στην έκταση που προσδοκούσαν. Πάντως, η σωτηρία της δημοκρατίας ήταν μια πρόφαση, αφού με τις τότε συνθήκες το αβασίλευτο καθεστώς δεν μπορούσε να διασωθεί παρά μόνο με την κατάλυση των δημοκρατικών ελευθεριών.

Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Η Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα (1922 – 1940). Ο Μεσοπόλεμος*, Β' τόμος, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σ. 110.

Κείμενο Β

Απόσπασμα από ομιλία του Κονδύλη στη Θεσσαλονίκη στις 6 Οκτωβρίου 1935

Οι πολιτικοί άνδρες έχουν ανάγκη να διατηρούν στενάς σχέσεις με τους αξιωματικούς, διότι άνευ της βοήθειας αυτών δεν εμπορούν να πάρουν την εξουσίαν. Οι αξιωματικοί εξ άλλου έχουν ανάγκη να ανήκουν εις μίαν παράταξιν, ν' αγωνίζονται υπέρ αυτής και εν ανάγκη να ριψοκινδυνεύουν τα πάντα διά την κατίσχυσιν της μερίδος των. Τι να κάμουν, ό,τι απέκτησαν με πολυτεείς αγώνας – βαθμόν, μισθόν, σύνταξιν – κινδυνεύει.

Γ, Μαυρογορδάτος, *Μετά το 1922. Η παράταξη του Διχασμού*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2017, σ. 399.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ε. ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ (1923 – 1936)

2. Τα κόμματα από το τέλος του Μικρασιατικού πολέμου μέχρι τη δικτατορία του Ι. Μεταξά

3^η φάση: 1933 – 1935

(Εξετάσεις Ομογενών 2020 – ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Να παρουσιάσετε την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα από την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου το 1933 μέχρι το τέλος του 1935 συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται.

Κείμενο

Σε ατομικό επίπεδο, βενιζελικοί αξιωματικοί, δημόσιοι υπάλληλοι και πολιτικοί δεν έβλεπαν να κινδυνεύει μόνον η σταδιοδρομία τους, αλλά και η ίδια η προσωπική τους ασφάλεια. Η απόπειρα εναντίον του Βενιζέλου τον Ιούνιο 1933, που είχαν οργανώσει ο αρχηγός της αστυνομίας και υπουργοί σε συνεργασία με λήσταρχους και άτομα του υποκόσμου, έδινε το μέτρο του ποιού της κυβέρνησης, που δεν μπορούσε να το κρύψει η παρουσιαζόμενη ως μετριοπάθεια μετριοότητα και αβουλία του προέδρου της Παναγή Τσαλδάρη.

Το κίνημα του 1935 οργανώθηκε κατά κύριο λόγο για να προστατεύσει τα συμφέροντα των στελεχών της δημοκρατικής παράταξης και των βενιζελικών στον στρατό και την πολιτική. Οι οργανωτές του έλπιζαν ότι θα έβρισκαν λαϊκή ανταπόκριση, ιδιαίτερα ανάμεσα στους πρόσφυγες, κάτι που δεν συνέβη στην έκταση που προσδοκούσαν. Πάντως, η σωτηρία της δημοκρατίας ήταν μια πρόφαση, αφού με τις τότε συνθήκες το αβασίλευτο καθεστώς δεν μπορούσε να διασωθεί παρά μόνο με την κατάλυση των δημοκρατικών ελευθεριών.

Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Η Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα (1922 – 1940). Ο Μεσοπόλεμος,*

Β' τόμος, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σ. 110.